

SLAPP-direktiivin täytäntöönpano

Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:28

SLAPP-direktiivin täytäntöönpano

Työryhmän mietintö

Oikeusministeriö Helsinki 2025

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-400-473-2

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2025

SLAPP-direktiivin täytäntöönpano Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:28		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijät	Johannes Koskenniemi, Kirsi Pulkkinen		
Yhteisötekijä	SLAPP-direktiivin kansallinen täytäntöönpano -työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	86

Tiivistelmä

Oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan SLAPP-direktiivin täytäntöönpanemiseksi tarpeelliset säännökset. Direktiivin tavoitteena on suojella julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta ja väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä.

Työryhmä ehdottaa, että direktiivi pantaisiin täytäntöön säätämällä uusi erillislaki. Lakia sovellettaisiin siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Tuomioistuin voisi määrätä kantajan asettamaan vakuuden vastaajan oikeudenkäyntikulujen maksamista varten. Ellei vakuutta asetettaisi, kanne jätettäisiin tutkimatta.

Vastaajan oikeudesta vaatia kanteen tai sen osan hylkäämistä selvästi perusteettomana säädettäisiin erikseen.

Kansallisella tuomioistuimella säädettäisiin olevan toimivalta tutkia kolmannessa maassa käydyssä väärinkäyttöön perustuvassa oikeudenkäynnissä aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja koskeva korvausvaatimus.

Kantaja, joka on pannut vireille väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin, voitaisiin tuomita vähintään 1 000 ja enintään 10 000 euron suuruiseen häirintäkannemaksuun.

Asiasanat tuomioistuimet, oikeudenkäynti, prosessioikeus

ISBN PDF 978-952-400-473-2 **ISSN PDF** 2490-1172

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-473-2>

Genomförande av SLAPP-direktivet

Arbetsgruppsbetänkande

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:28		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Johannes Koskeniemi, Kirsi Pulkkinen		
Utarbetad av	Arbetsgruppen för genomförande av SLAPP-direktivet		
Språk	finska	Sidantal	86

Referat

Justitieministeriet tillsatte en arbetsgrupp för att bereda de bestämmelser som behövs för genomförandet av SLAPP-direktivet. Syftet med direktivet är att skydda personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade anspråk och rättegångsmissbruk.

Arbetsgruppen föreslår att direktivet genomförs genom att det stiftas en särskild lag. Lagen ska tillämpas på frågor av civil eller kommersiell natur som har gränsöverskridande följder.

Domstolen kan bestämma att käranden ska ställa säkerhet för betalning av svarandens rättegångskostnader. Om ingen säkerhet ställs, ska talan avvisas.

Om svarandens rätt att yrka att talan eller en del av den ska ogillas som uppenbart ogrundad föreskrivs särskilt.

Den nationella domstolen ska enligt förslaget vara behörig att pröva ett yrkande om ersättning för rättegångskostnader i en rättegång i ett tredjeland som grundar sig på missbruk.

En kärande som har väckt talan på grund av missbruk kan dömas till en avgift för trakasserier på minst 1 000 och högst 10 000 euro.

Nyckelord domstolar, rättegång, processrätt

ISBN PDF 978-952-400-473-2 **ISSN PDF** 2490-1172

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-473-2>

Sisältö

Oikeusministeriölle	7
Esityksen pääasiallinen sisältö	9
Perustelut	10
1 Asian tausta ja valmistelu	10
1.1 Tausta.....	10
1.2 Valmistelu.....	10
2 Tavoitteet	11
3 Direktiivin sisältö ja muutostarpeiden arviointi	11
3.1 Johdanto.....	11
3.2 I luku. Yleiset säännökset.....	11
3.3 II luku. Menettelytakeita koskevat yhteiset säännöt.....	15
3.4 III luku. Ilmeisen perusteettomien vaatimusten hylkääminen varhaisessa vaiheessa.....	20
3.5 IV luku. Oikeussuojakeinot julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavia väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä vastaan.....	25
3.6 V luku. Suoja kolmansien maiden tuomioistuinten antamia tuomioita vastaan ...	29
3.7 VI luku. Loppusäännökset.....	32
4 Nykytila ja sen arviointi muilta osin	37
5 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	38
5.1 Keskeiset ehdotukset.....	38
5.1.1 Selvästi perusteettoman kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa.....	38
5.1.2 Vakuus.....	39
5.1.3 Vastajan tukeminen oikeudenkäynnissä.....	39
5.1.4 Häirintäkannemaksu.....	39
5.1.5 Kolmansissa valtioissa aiheutuneiden oikeudenkäyntien korvaaminen.....	40
5.2 Pääasialliset vaikutukset.....	40
5.2.1 Vaikutukset oikeudenkäynnissä.....	40
5.2.2 Taloudelliset vaikutukset.....	42
5.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset.....	42
5.2.4 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset.....	42

6	Muut toteuttamisvaihtoehdot	44
6.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	44
6.2	Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot	44
6.2.1	Ruotsi.....	44
6.2.2	Norja.....	47
6.2.3	Tanska	48
6.2.4	Saksa.....	49
6.2.5	Ranska.....	49
7	Lausuntopalaute	51
7.1	Lausuntokierros	51
8	Säännöskohtaiset perustelut	51
8.1	Laki julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta rajat ylittäviltä häirintäkanteilta.....	51
9	Lakia alemman asteinen sääntely	67
10	Voimaantulo	67
11	Toimeenpano ja seuranta	67
12	Suhde muihin esityksiin	67
13	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	68
13.1	Johdanto	68
13.2	Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.....	68
13.2.1	Johdanto	68
13.2.2	Kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa	70
13.2.3	Kantajan velvollisuus asettaa vakuus	70
13.2.4	Häirintäkannemaksun tuomitseminen.....	71
13.3	Sananvapaus	73
13.4	Johtopäätökset.....	75
	Lakiehdotukset	76

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 16.10.2024 toimikaudeksi 17.10.2024–30.4.2025 työryhmän valmistelemaan niin sanotun SLAPP-direktiivin (EU) 2024/1069 täytäntöönpanemiseksi tarpeelliset säännökset (VN/18083/2024). Tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten pääasialliset vaikutukset. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen oikeusministeriöstä. Työryhmän jäseniä olivat laamanni Sirpa Pakkala Helsingin käräjäoikeudesta, hovioikeudenneuvos Anna-Maija Ruohoniemi Helsingin hovioikeudesta, erityisasiantuntija Nina Immonen Tuomioistuinvirastosta, asianajaja Martina Kronström Suomen Asianajajista, johtava asiantuntija Esa Kyllästinen oikeusministeriöstä (sittemmin julkinen oikeusavustaja ja Oikeuspalveluviraston edustaja) ja erityisasiantuntija Johannes Koskeniemi oikeusministeriöstä. Kyllästisen sijaisena toimi julkinen oikeusavustaja Nina Solas-Iloniemi. Koskeniemi toimi työryhmän sihteerinä.

Työryhmä kokoontui kahdeksan kertaa. Työryhmä kuuli valmistelun yhteydessä SLAPP-kanteiden mahdollisia uhreja järjestämällä 4.4.2025 kuulemistilaisuuden, johon osallistuivat Suomen Luonnonsuojeluliitto ry, Finnwatch ry, Amnesty International Suomen osasto ry ja Ihmisoikeuskeskus. Suomen Journalistiliitto ry lähetti työryhmälle kirjalliset kommentit.

SLAPP-direktiivin tavoitteena on suojella julkiseen keskusteluun yleistä etua koskeissa asioissa osallistuvia henkilöitä heitä vastaan käynnistetyiltä oikeudenkäynneiltä, joiden tavoitteena on saada heidät luopumaan osallistumisesta julkiseen keskusteluun. Direktiivissä säädetään suojatoimista ilmeisen perusteettomia vaatimuksia tai väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä vastaan. Direktiiviä sovelletaan sellaisissa siviilioikeudellisissa asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja joissa kohteena ovat luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt julkiseen keskusteluun osallistumisensa vuoksi.

Työryhmä ehdottaa, että direktiivi pantaisiin täytäntöön säätämällä uusi erillislaki. Lakia sovellettaisiin siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Direktiivin suojakeinojen soveltamisalaa ei ulotettaisi rikosasioihin eikä sellaisiin siviiliasioihin, joilla ei ole rajat ylittäviä vaikutuksia.

Työryhmä ehdottaa, että tuomioistuin voisi määrätä kantajan asettamaan vakuuden vastaajan oikeudenkäyntikulujen maksamista varten. Ellei vakuutta asetettaisi, kanne jätettäisiin tutkimatta. Työryhmän ehdotuksen mukaan vastaajan oikeudesta vaatia kanteen tai sen osan hylkäämistä selvästi perusteettomana säädettäisiin erikseen.

Työryhmän ehdotuksen mukaan kantaja, joka on pannut vireille väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin, voitaisiin tuomita häirintäkannemaksuun.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti ehdotuksensa oikeusministeriölle.

Helsingissä 20 päivänä toukokuuta 2025

Kirsi Pulkkinen

Nina Immonen

Johannes Koskenniemi

Martina Kronström

Esa Kyllästinen

Sirpa Pakkala

Anna-Maija Ruohoniemi

Esityksen pääasiallinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta rajat ylittäviltä häirintäkanteilta. Lailla pantaisiin täytäntöön julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemista ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta tai väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä koskeva direktiivi (ns. SLAPP-direktiivi).

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 7. päivänä toukokuuta 2026, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.

Perustelut

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1069 julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta tai väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä ("julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavat strategiset kanteet") annettiin 11. päivänä huhtikuuta 2024. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 7. päivänä toukokuuta 2026.

Direktiivi sisältää vähimmäissäännöt menettelytakeista, joilla suojellaan julkista osallistumista harjoittavia henkilöitä häirintätarkoituksessa nostettuja kanteita eli niin sanottuja SLAPP-kanteita (Strategic Lawsuit Against Public Participation) vastaan. Direktiiviä sovelletaan riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Direktiivin 3 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa säännöksiä, jotka ovat suotuisampia julkiseen keskusteluun osallistuville henkilöille. Sama seikka on todettu direktiivin johdanto-osan kappaleessa 21.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö on 16.10.2024 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tulee arvioida myös muutosten pääasialliset vaikutukset. Työryhmän mietintö on laadittava hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikausi oli 17.10.2024–30.4.2025. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, tuomioistuinlaitoksesta, Tuomioistuinvirastosta, Oikeuspalveluvirastosta ja Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmä järjesti 4.4.2025 kuulemistilaisuuden mahdollisille SLAPP-kanteiden uhreille. Työryhmä luovutti xx.y.2025 mietintönsä "SLAPP-direktiivin täytäntöönpano" (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja xx/2024).

2 Tavoitteet

3 Direktiivin sisältö ja muutostarpeiden arviointi

3.1 Johdanto

SLAPP-direktiivi velvoittaa erilaisiin toimiin, joilla suojataan julkiseen keskusteluun osallistuvia luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä perusteettomilta kanteilta. SLAPP-kanteella tarkoitetaan kanteita, jotka eivät kumpua aidosta oikeussuojan tarpeesta vaan pyrkimyksestä ehkäistä henkilöiden osallistumista julkiseen keskusteluun tai rangaista siitä. Kysymys on siis perusteettomista ja oikeuden väärinkäyttöön perustuvista kanteista.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä, joilla jäsenvaltioiden tulee suojella SLAPP- kanteiden vastaajia. Sääntöjä sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Seuraavassa arvioidaan direktiivin sisältöä ja direktiivistä johtuvia muutostarpeita kansalliseen lainsäädäntöön.

3.2 I luku. Yleiset säännökset.

1 artikla. Kohde

Artiklan mukaan direktiivissä säädetään suojatoimista ilmeisen perusteettomia vaatimuksia tai väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä vastaan sellaisissa siviilioikeudellisissa asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja joissa kohteena ovat luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt julkiseen keskusteluun osallistumisensa vuoksi.

2 artikla. Soveltamisala

Artiklan mukaan direktiiviä sovelletaan siviili- tai kauppaoikeudellisiin riita-asioihin, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia, mukaan lukien menettelyt, jotka koskevat välitoimia, turvaamistoimia ja vastatoimia, riippumatta siitä, millaisessa tuomioistuimessa niitä käsitellään. Sitä ei sovelleta etenkin vero- tai tulliasioihin eikä hallinto-oikeudellisiin asioihin eikä valtion vastuuseen teoista ja laiminlyönneistä, jotka on tehty julkista valtaa käytettäessä (*acta iure imperii*). Direktiiviä ei sovelleta rikosasioihin tai välimiesmenettelyyn, eikä se rajoita rikosprosessilainsäädännön soveltamista.

”Siviili- tai kauppaoikeudellinen riita-asia” on unionioikeudellinen käsite, jolle annetaan unionin oikeudessa autonominen tulkinta. Esimerkiksi Bryssel I -asetusta (EU) N:o 1215/2012 sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa, samoin todisteluasetusta (EU) 2020/1783 ja tiedoksiantoasetusta (EU) 2020/1784. Suomessa on katsottu, että siviili- ja kauppaoikeudellisen asian käsitettä on tulkittava laajasti ja että soveltamisalaan kuuluvat kaikki yksityisoikeudelliset asiat, mukaan lukien esimerkiksi perhe- ja perintöoikeudelliset asiat (HE 216/2014 vp s. 25). Myös hakemusasioiden on katsottu kuuluvan käsitteen alle.

Direktiivin soveltamisala on rajattu riita-asioihin. Jossain määrin tulkinnanvaraista on, tarkoittaako tämä sitä, että direktiiviä sovellettaisiin vain dispositiivisissa riita-asioissa, kuten esimerkiksi Ruotsissa on tulkittu (Ks. Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. Ds 2025:5, s. 23–27). SLAPP-direktiivin tarkoituksen ja sen sisältämien suojakeinojen perusteella vaikuttaa kuitenkin perustellulta tulkita, että direktiiviä on tarkoitettu sovellettavan vain dispositiivisissa riita-asioissa. Esimerkiksi velvollisuus asettaa vakuus ja seuraukset sen laiminlyönneistä eivät voi tulla sovellettavaksi asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu.

Artiklasta ilmenee, että direktiivin soveltamisala Suomessa rajoittuu yleisiin tuomioistuimiin sekä tietyin rajoituksin markkinaoikeuteen. Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät rikosasiat. Koska direktiivi ei rajoita rikosprosessilainsäädännön soveltamista, sen säännöt eivät tule sovellettavaksi käsiteltäessä yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian yhteydessä. Johdantokappaleen 19 mukaan direktiiviä ei pitäisi soveltaa, jos yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan täysimääräisesti tai osittain rikosprosessilainsäädäntöä.

3 artikla. Vähimmäisvaatimukset

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa säännöksiä, jotka ovat suotuisampia julkiseen keskusteluun osallistuville henkilöille, kun on kyse tällaisten henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta

vaatimuksilta tai julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavilta väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä siviilioikeudellisissa asioissa, mukaan lukien kansalliset säännökset, joilla vahvistetaan tehokkaammat menettelytakeet, jotka liittyvät sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevaan oikeuteen.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiivin täytäntöönpano ei ole missään tapauksessa peruste alentaa jäsenvaltioissa jo saavutettua suojatoimien tasoa tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.

Artiklasta ilmenee, että kysymys on minimiharmonisoinnista. Suomen voimassaolevassa lainsäädännössä ei entuudestaan ole erikseen säädettyjä suojatoimia SLAPP-kanteita varten. Tuomioistuimen on nykytilassa hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton (oikeudenkäymiskaari, OK 5:6.2).

4 artikla. Määritelmät

Artiklassa määritellään direktiivin soveltamisalaan liittyvät käsitteet.

Artiklan 1 kohdan mukaan ”julkiseen keskusteluun osallistumisella” tarkoitetaan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta, taiteen ja tutkimuksen vapautta tai kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan oikeuden käyttämisen yhteydessä antamia lausumia tai harjoittamaa toimintaa ja mitä tahansa siihen suoraan liittyvää valmistelevaa, tukevaa tai avustavaa toimea yleistä etua koskevassa asiassa.

Artiklan 2 kohdassa määritellään artiklan 1 kohdan määritelmässä käytetty käsite ”yleistä etua koskeva asia”. Sillä tarkoitetaan direktiivin mukaan asiaa, joka vaikuttaa yleisöön siinä määrin, että yleisö voi oikeutetusti olla kiinnostunut siitä. Kohdassa luetellaan esimerkkejä aloista, joilla yleistä etua koskevia asioita voi esiintyä. Tällaisia ovat muun muassa väitteet korruptiosta ja julkisuudessa olevan luonnollisen henkilön toiminta.

Artiklan 3 kohdassa määritellään, mitä direktiivissä tarkoitetaan julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavalla väärinkäyttöön perustuvalla oikeudenkäynnillä. Direktiivin mukaan sillä tarkoitetaan oikeudenkäynnejä, joita ei panna vireille jonkin oikeuden vaatimiseksi tai käyttämiseksi vaan joiden pääasiallisena tarkoituksena on estää tai rajoittaa osallistumista julkiseen keskusteluun taikka rangaista siitä hyödyntäen usein vallan epätasapainoa asianosaisten välillä ja jotka perustuvat perättömiin väitteisiin. Tällaiset oikeudenkäynnit perustuvat direktiivin mukaan perättömiin väitteisiin. Johdanto-osan kappaleessa 29 on täsmennetty, ettei vaatimuksen tarvitse olla täysin vailla perustetta, jotta kysymys voisi olla tällaisesta

oikeudenkäynnistä. Vaatimuksella voi sinänsä olla peruste, mutta vaadittu oikeussuojakeino voi olla selvästi kohtuuton tai vaatimus voi perustua perättömiin väitteisiin.

Mainitussa kohdassa luetellaan viitteitä siitä, että oikeudenkäynnin tarkoitus on julkiseen keskusteluun osallistumisen estäminen tai rajoittaminen tai siitä rankaiseminen. Tällaisia ovat muun muassa kanteen suhteeton luonne, kantajan vireille panemat useat muun oikeudenkäynnit ja vilpillisessä mielessä käytetyt oikeudenkäyntitaktikat.

5 artikla. Asiat, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia

Oikeusperustansakin vuoksi direktiiviä sovelletaan ainoastaan asioihin, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Direktiivin 5 artiklassa määritellään, mitä tällaisilla asioilla direktiivissä tarkoitetaan.

Artiklan 1 kohdan määritelmän mukaan asialla katsotaan olevan rajat ylittäviä vaikutuksia, paitsi jos molemmilla asianosaisilla on kotipaikka samassa jäsenvaltiossa kuin asiaa käsittelevällä tuomioistuimella ja jos kaikki muut kyseessä olevan tilanteen kannalta merkitykselliset seikat liittyvät pelkästään kyseiseen jäsenvaltioon. Toisin sanottuna määritelmä lähtee olettamasta, että asialla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Jotta olettava kumoutuisi, kahden edellytyksen on täytyttävä. Ensinnäkin molemmilla asianosaisilla on oltava kotipaikka siinä jäsenvaltiossa, jonka tuomioistuimessa asia on vireillä. Toiseksi kaikkien tilanteen kannalta merkityksellisten seikkojen on liityttävä tähän samaan jäsenvaltioon.

Direktiivissä ei tarkemmin määritellä, mitä tarkoitetaan tilanteen kannalta merkityksellisillä seikoilla. Johdanto-osan kappaleessa 30 on todettu, että tuomioistuimen tehtävänä on määrittää tapauksen erityisten olosuhteiden perusteella, mitkä kulloinkin ovat merkityksellisiä seikkoja tai tekijöitä. Käytännössä merkityksellistä olisi mainitun johdanto-osan kappaleen perusteella erityisesti sillä julkiseen keskusteluun osallistumisella, jonka estäminen, rajoittaminen tai rankaiseminen väitetysti olisi asian todellisena tarkoituksena.

Artiklan 2 kohdan mukaan kotipaikka määritellään uudelleenlaaditun Bryssel I –asetuksen (EU) 1215/2012 perusteella.

3.3 II luku. Menettelytakeita koskevat yhteiset säännöt

6 artikla. Menettelytakeita koskevat hakemukset

Artiklassa säädetään direktiivin vaatimusten mukaisten menettelytakeiden määräämisestä oikeudenkäynnissä.

Artiklan 1 kohdan mukaan vastaajien on voitava hakea vakuutta (10 artikla), kanteen hylkäämistä varhaisessa vaiheessa (11–13 artiklat) ja oikeudenkäyntikulujensa korvaamista (14 artikla) sekä seuraamuksia tai muita yhtä tehokkaita asianmukaisia toimenpiteitä (15 artikla). Asiallisesti kohdan asettamat vaatimukset riippuvat siitä, mitä kussakin mainitussa artiklassa säädetään, joten lainsäädännön muutostarpeita tarkastellaan lähemmin myöhempanä kunkin artiklan alla. Voidaan kuitenkin jo tässä todeta, että kansallinen oikeus ei toistaiseksi tunne mahdollisuutta määrätä kantaja asettamaan vastaajalle vakuus oikeudenkäynnissä.

Artiklan sanamuodon perusteella menettelytakeiden on oltavissa vastaajan haettavissa kanteen vireillepanon jälkeen.

Artiklan 2 kohdassa jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus säätää, että tuomioistuini voisi viran puolesta toteuttaa 11–15 artiklassa määrättyjä menettelytakeita. Mahdollisuus olisi vaikeasti sovitettavissa yhteen oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 1 momentin kanssa, jonka mukaan tuomioistuin ei saa tuomita muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut. Direktiivin soveltamisala huomioon ottaen valtaosan jutuista voi olettaa olevan dispositiivisia riita-asioita, joihin direktiivissä kuvattujen menettelytakeiden määrääminen viran puolesta sopii erityisen huonosti. Direktiivi ei missään kohdin velvoita siihen, että menettelytakeiden olisi oltava määrättävissä viran puolesta.

7 artikla. Menettelytakeita koskevien hakemusten nopeutettu käsittely

Artiklassa on kysymys siitä, kuinka nopeasti 6 artiklassa mainitut menettelytakeita koskevat hakemukset on käsiteltävä.

Artiklan 1 kohdan mukaan hakemukset, jotka koskevat vakuutta ja perusteettomien kanteiden hylkäämistä varhaisessa vaiheessa, on käsiteltävä kansallisen lainsäädännön mukaisesti nopeutetusti.

Kuten todettua, vakuuden määräämisestä ei nykytilassa ole kansallisia säännöksiä.

Selvästi perusteettoman kanteen hylkäämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentissa, jonka mukaan tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan kun asia ratkaistaan toimittamatta pääkäsittelyä tai valmistelun istuntoa, tuomio annetaan viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Kansallisen lainsäädännön on siten arvioitava täyttävän direktiivin vaatimukset perusteettoman kanteen hylkäämisen nopeutetun menettelyn osalta.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeudenkäyntikulujen korvaamista ja seuraamusten määräämistä koskevat hakemukset voidaan käsitellä myös nopeutetusti mahdollisuuksien mukaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti, ottaen huomioon tapauksen olosuhteet, oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

8 artikla. Vaatimusten tai kanneperusteiden myöhemmät muutokset

Artiklan 1 kohdan mukaan SLAPP-kanteiden vaatimuksiin tai kanneperusteisiin myöhemmin tehtävät muutokset eivät saa vaikuttaa vastaajaan mahdollisuuteen hakea oikeudenkäyntikulujensa korvaamista tai seuraamuksia. Erikseen on mainittu kanteen peruuttaminen. Johdanto-osan kappaleen 34 mukaan artiklan taustalla on se, että joissakin jäsenvaltioissa kanteen peruuttaminen tai vaatimusten muuttaminen voi olla keino välttää se, että tuomioistuin määrää voittaneelle asianosaiselle korvauksen oikeudenkäyntikuluista.

Kansallisen lainsäädännön mukaan oikeudenkäyntikuluilta ei voi välttyä peruuttamalla kanteen. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §:n mukaan jos kantaja peruuttaa kanteensa sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut, on asia, jossa sovinto on sallittu, vastaajan vaatimuksesta kuitenkin ratkaistava. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan jos asian käsittely jätetään sillensä sen vuoksi, että asianosainen on peruuttanut kanteensa tai jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, hänen on korvattava vastapuolensa kulut, jollei ole erityistä syytä määrätä korvausvelvollisuudesta toisin.

Kannevaatimusten muuttaminen siten, että kantaja esittää ensiksi perusteettomia vaatimuksia ja muuttaa sitten vastaajalle oikeudenkäyntikuluja aiheutettuaan väitteensä perustelluiksi, ei sekään ole Suomessa toimiva oikeudenkäyntitaktiikka. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun mukaan jos asianosainen on esittämällä väitteen, jonka hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää aiheettomaksi taikka muutoin oikeudenkäyntiä pitkittämällä velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut toiselle asianosaiselle kustannuksia, hän on

velvollinen korvaamaan sellaiset kustannukset riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava. Mainitut säännökset täyttävät artiklan 1 kohdan vaatimukset oikeudenkäyntikulujen osalta.

Artiklan 2 kohdan mukaan ensimmäinen kohta ei rajoita 6 artiklan 2 kohdan soveltamista.

9 artikla. Vastaajan tukeminen oikeudenkäynnissä

Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tuomioistuin voi hyväksyä sen, että yhdistykset, järjestöt, ammattiliitot ja eräät muut yhteisöt voivat tukea vastaajaa oikeudenkäynnissä tämän suostumuksella tai antaa tietoja kyseisessä oikeudenkäynnissä kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Artiklassa ei tarkemmin määritellä, millaisesta tukemisesta siinä on kysymys. Johdanto-osan kappaleessa 35 on todettu, että artiklassa tarkoitettu tuki voisi käsittää esimerkiksi asian kannalta merkityksellisen tiedon antamisen, osallistumisen oikeudenkäynteihin vastaajan tukemiseksi tai muun kansallisessa lainsäädännössä säädetyn tuen muodon. Kansallisessa lainsäädännössä olisi säädettävä edellytyksistä, joiden mukaisesti kansalaisjärjestöt voivat tukea vastaajaa, ja tukea koskevista menettelyvaatimuksista, kuten tarvittaessa määräajoista. Tämä ei saisi rajoittaa muussa unionin tai kansallisessa lainsäädännössä taattuja voimassa olevia edustus- ja väliintulo-oikeuksia.

Artikla ei velvoita antamaan siinä määritellyille yhteisöille oikeutta edustaa tai avustaa vastaajia oikeudenkäynnissä oikeudenkäyntiasiamiehenä, mistä säädetään oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa. Mainitun luvun 2 §:n 1 momentin mukaan jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Saman pykälän 2 momentin mukaan palvelussuhdetta koskevassa tai siihen asiallisesti liittyvässä asiassa sekä työtuomioistuimessa asianosaisen oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia työmarkkinajärjestön palveluksessa oleva oikeustieteen muun ylemmän korkeakoulututkinnon kuin kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Kun SLAPP-kanteessa on kysymys esimerkiksi toimittajan palvelussuhteeseen liittyvästä asiasta, ammattiliiton palveluksessa olevalla ehdot täyttävällä henkilöllä on kelpoisuus avustaa toimittajaa.

Tukihenkilön määräämisestä oikeudenkäyntiä varten säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä rikosasian asianomistajan osalta ja alle 15-vuotiaan tai henkisesti häiriintyneen asianosaisen osalta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 27 §:n 2 momentissa. Tukihenkilölle maksetaan palkkio valtion varoista. Direktiivi ei edellytä tämänkaltaisen tukihenkilön määräämistä. On tavanomaista, että vastaajan tukihenkilöksi ilmoittautuvan sallitaan osallistua oikeudenkäyntiin, vaikka häntä ei olisi määrätty erikseen tukihenkilöksi.

Artikla velvoittaa hyväksymään sen, että siinä mainitut yhteisöt voivat tukea vastaajaa tämän suostumuksella tai antaa tietoja oikeudenkäynnissä kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Kansallisen lainsäädännön voi nähdä tarjoavan artiklaa paremman suojan SLAPP-kanteiden uhreille, koska artiklassa mainittuja tukitoimia voivat tehdä myös muut kuin artiklassa mainitut järjestöt. Lainsäädännössä ei rajoiteta sitä, millä tavoin järjestöt voivat antaa tietoja asianosaisille oikeudenkäynnissä. Vastaajan tukeminen tämän suostumuksella on sekin mahdollista kaikille yhteisöille.

Kun tukemisessa on kysymys vastaajaa tukevan todistelun esittämisestä, sovellettavaksi voivat tulla asiantuntijan käyttämistä koskevat säännöt, jotka sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun.

Direktiivin 9 artiklan asettamat velvoitteet jäävät jossakin määrin epäselviksi. Oikeudenkäynnin sujumuuden ja artiklan tarkoituksen kannalta tarkoituksenmukaista voisi olla panna artikla täytäntöön säätämällä mahdollisuudesta, että tuomioistuin voi vastaajan pyynnöstä sallia yhdistyksen tai muun yhteisön tulla kuulluksi asiassa. Tämä täyttäisi direktiivin velvoitteet.

10 artikla. Vakuus

Artikla velvoittaa varmistamaan, että SLAPP-kannetta käsittelevä tuomioistuin voi vaatia kantajaa antamaan vakuuden, jolla katetaan vastaajan arvioidut oikeudenkäyntikulut, joihin voivat sisältyä vastaajalle oikeudellisesta avustamisesta aiheutuneet kulut ja, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään, vahingonkorvaukset.

Johdanto-osan kappaleessa 36 on selostettu, että vakuuden antaminen toimii turvaamistoimena, jolla varmistetaan menettelyn väärinkäytön toteavan lopullisen ratkaisun vaikutukset. Jäsenvaltioiden olisi voitava päättää, onko tuomioistuimen määrättävä vakuus omasta aloitteestaan vai vastaajan pyynnöstä. Jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään, vastaajalle olisi voitava antaa vakuus oikeudenkäynnin missä tahansa vaiheessa.

Kysymys on kansallisen lainsäädännön näkökulmasta uudeltaisesta instrumentista. Nykytilassa kansalliseen lainsäädäntöön ei sisälly sellaisia säännöksiä, joissa vakuuden asettaminen olisi oikeudenkäynnin aloittamisen tai jatkamisen edellytys. Muiden kuin lopullisten tuomioistuinratkaisujen täytäntöönpano edellyttää kuitenkin nykytilassa tietyissä tilanteissa vakuutta. Näin on esimerkiksi turvaamistoimen osalta yleisesti, mistä säädetään ulosottoaaren (UK) 8 luvun 2 §:ssä. Muun muassa ulosmitatun omaisuuden myyminen kärjäoikeuden lainvoimaa vailla olevan maksutuomion täytäntöönpanemiseksi edellyttää hakijan asettamaa vakuutta (UK 2:5.2), samoin lainvoimaa vailla olevan kärjäoikeuden häätötuomion täytäntöönpano.

Lisäksi vakuudesta on säädetty Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 655/2014 eurooppalaisen tilivarojen turvaamismääräysmenettelyn käyttöön ottamisesta rajat ylittävää velkojen perintää varten siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa ja sitä täydentävässä eurooppalaisesta tilivarojen turvaamismääräysmenettelystä annetussa laissa. Mainitun asetuksen 12 artiklan mukaan tuomioistuimen on ennen asetuksessa tarkoitettua turvaamismääräyksen antamista tietyissä tilanteissa vaadittava velkojaa antamaan riittävä vakuus niistä vahingoista, joita turvaamismääräyksestä mahdollisesti aiheutuu velalliselle ja joista velkoja on asetuksen 13 artiklan nojalla vastuussa.

SLAPP-direktiivin 10 artiklan mukaan vakuuden olisi katettava oikeudenkäyntikulut, joihin sisältyvät oikeudellisesta avustamisesta aiheutuneet kulut. Direktiivin 14 artiklassa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta, joten 10 artiklaa on tulkittava yhdessä 14 artiklan kanssa. Vakuuden on katettava kaikki 14 artiklan mukaan korvattavaksi tulevat kulut.

Direktiivin 10 artiklassa on lisäksi todettu, että kantajan asettama vakuus voisi katua vahingonkorvaukset, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään. Kansallinen lainsäädäntö ei tunne sellaista mahdollisuutta, että kantaja voitaisiin tuomita maksamaan vastaajalle vahingonkorvausta. Eri asia on, että vastaaja voi panna vireille vastakanteen, mutta koska direktiivi säätelee kantajalle asetettavaa vakuutta, tästä ei nyt ole kysymys. Sen sijaan oikeudenkäyntikuluna voidaan tuomita maksettaviksi avustajan palkkion lisäksi vastaajalle oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian ajamisesta tuomioistuimessa sekä oikeudenkäynnin vastaajalle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä aiheutuneet kulut, mistä säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 1 momentissa. Tällaiset kulut olisivat vakuuden piirissä oikeudenkäyntikuluna.

Artiklan mainintaa vahingonkorvauksista voidaan tulkita direktiivin 15 artiklan valossa. Mainitun artiklan mukaan yksi SLAPP-kanteen vireille panneelle osapuolelle määrättävä varoittava seuraamus voisi olla vahingonkorvauksen maksaminen. Kansallinen lainsäädäntö ei tunne tällaista mahdollisuutta. Kysymystä käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Direktiivissä ei säädetä tarkemmin vakuutta koskevasta prosessista muuten kuin että 7 artiklan 1 kohdan mukaan hakemus on käsiteltävä nopeutetusti. Nopeutettu käsittely voidaan johdanto-osan kappaleen 33 perusteella saavuttaa asettamalla määräaikoja tai ottamalla käyttöön välitoimia koskevia menettelyjä vastaavia järjestelmiä.

Direktiivi ei edellytä sitä, että vakuutta koskevaan päätökseen voisi hakea muutosta. Direktiivissä ei säädetä siitä, mitä tapahtuu, jos kantaja kieltäytyy antamasta vakuutta tai ei muusta syystä pysty sitä asettamaan.

Artiklassa todetaan, ettei vaatimus vakuudesta saisi vaikuttaa oikeussuojan saatavuutta koskevaan oikeuteen. Johdanto-osan kappaleessa 36 tämän on selostettu tarkoittavan sitä, että olisi löydettävä tasapaino vakuuden vaatimisen ja oikeussuojan saatavuutta koskevan kantajan oikeuden välillä. Vakuuden asettamisen on toisin sanottuna oltava tuomioistuimen harkinnassa.

3.4 III luku. Ilmeisen perusteettomien vaatimusten hylkääminen varhaisessa vaiheessa

11 artikla. Hylkääminen varhaisessa vaiheessa

Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tuomioistuimet voivat asianmukaisen tutkinnan päätteeksi kansallisen lainsäädännön mukaisesti hylätä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oikeudenkäyntiä julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavat vaatimukset ilmeisen perusteettomina.

Kysymys olisi johdanto-osan kappaleen 37 perusteella asiakysymystä koskevasta ratkaisusta.

Siinä missä direktiivistä seuraa velvoite ”ilmeisesti” perusteettomien vaatimusten hylkäämiseen, kansalliseen lainsäädäntöön sisältyy vanhastaan mahdollisuus ”selvästi” perusteettomien kanteiden hylkäämiseen. Tuomioistuimen on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan hylättävä kanne tuomiolla siltä osin

kuin se on selvästi perusteeton. Saman luvun 8 §:stä ilmenee, että selvästi perusteeton kanne on hylättävä haastetta antamatta, mikä merkitsee sitä, että tämä on tehtävä viran puolesta. Direktiivin 6 artikla edellyttää sitä, että ilmeisen perusteeton, direktiivin soveltamisalaan kuuluva kanne hylätään vastaajan vaatimuksesta. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että asiaa käsittelevä tuomioistuin voi toteuttaa III ja IV luvuissa säädettyjä menettelytakeita koskevia toimenpiteitä viran puolesta.

Toisaalta on mahdollista, että kanteen perusteettomuus ilmenee vasta vastaajan vastauksen myötä. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 § koskee asian ratkaisemista valmistelua jatkamatta. Pykälän 1 momentin mukaan selvästi perusteeton kanne hylätään tuomiolla. Saman lain 12 luvun 13 §:ssä on säännökset yksipuolisen tuomion antamisesta vastaajan laiminlyönnin vuoksi. Yksipuolista tuomiota ei mainitun lainkohdan mukaan saa antaa siltä osin kuin kantaja on luopunut kanteesta tai se on selvästi perusteeton. Kanne on näiltä osin hylättävä tuomiolla.

Direktiivissä ei täsmennetä, mitä ilmeisen perusteettomalla vaatimuksella tarkoitetaan.

Selvästi perusteettomalla kanteella tarkoitetaan kansallisessa lainsäädännössä perinteisesti sitä, että vaatimus ei perustu lakiin ja että ilmoitetusta perusteesta ei voi seurata pyydettyä seuraamusta. Lisäksi perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja (HE 15/1990 vp s. 54). Oikeuskäytännössä käsitteen tulkintaa on jossakin määrin laajennettu. Esimerkiksi sellaista vaatimusta, joka ei voi Suomen oikeusjärjestyksen mukaan johtaa vaaditun korvauksen tuomitsemiseen, vaikka se olisikin sinänsä lakiin perustuva, on oikeuskäytännössä pidetty selvästi perusteettomana (KKO 2005:72). Toisaalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 §:ssä tarkoitettulla tavalla selvästi perusteettomana pidetään kansallisesti myös sellaista kannevaatimusta, joka perustuu sopimusehtodirektiivin (93/13/ETY) vastaiseen kohtuuttomaan sopimusehtoon (KKO 2019:8, KKO 2015:60). Ratkaisussa KKO 2015:60 on todettu, että Suomessa keskeisinä pidettyjä menettelysäännöksiä on unionin oikeuteen perustuvien vaatimusten johdosta sovellettava tavalla, joka ottaa laajasti huomioon unionin kuluttajaa suojaavat oikeudet. Ratkaisu osoittaa, että oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momenttia ja saman luvun 13 §:ää sekä 12 luvun 13 §:ää on tulkittava ja sovellettava tarvittaessa unionin oikeuden valossa, mikä merkitsee sitä, että selvästi perusteettoman käsitteen tulkinnassa on tarvittaessa annettava merkitystä direktiivin vaatimuksille. Tällaista tarvetta ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan.

Selvästi perusteettomana voidaan nykytilassa hylätä myös sellaiset kanteet, joissa on kysymys selkeästi oikeuden väärinkäyttämisestä. Tällöin kysymys voi toisaalta olla myös oikeussuojan tarvetta koskevan prosessinedellytyksen puuttumisesta.

Direktiivin sisältämä suojajärjestelmä on monitasoinen. Ilmeisen perusteettomat vaatimukset on hylättävä varhaisessa vaiheessa. Vaikka vaatimusta ei hylätä ilmeisen perusteettomana, kysymyksessä voi silti olla väärinkäyttöön perustuva oikeudenkäynti, jolloin vastaajalla on käytettävissään muita oikeussuojakeinoja. Tätäkin taustaa vasten arvioituna direktiivi ei näyttäisi edellyttävän, että 11 artiklan käsitettä ”ilmeisen perusteeton” tulkitaan laajemmin kuin kansalliseen lakiin sisältyvää käsitettä ”selvästi perusteeton”.

Vastauksesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 10 §:ssä. Nykysääntely ei erikseen tunnista mahdollisuutta siitä, että vastaaja voisi vaatia kanteen hylkäämistä ilmeisen perusteettomana. Tälle ei toisaalta ole laissa estettäkään. Direktiivin täytäntöönpanemiseksi on kuitenkin tarpeellista säätää nimenomaisesti vastaajan oikeudesta vaatia kanteen hylkäämistä varhaisessa vaiheessa ilmeisen perusteettomana. Tämä on perusteltua senkin vuoksi, että seuraavassa käsiteltävä 12 artikla edellyttää säätämistä tällaisen vaatimuksen käsittelyssä noudatettavasta menettelystä.

12 artikla. Todistustaakka ja näytön esittäminen vaatimusten tueksi

Artiklassa säädetään SLAPP-asian käsittelyssä noudatettavasta todistustaakasta.

Artiklan 1 kohdan mukaan todistustaakka siitä, että vaatimus on perusteltu, on kanteen nostaneella kantajalla. Säännös on sanamuotonsa ja luonteensa puolesta ennen muuta selventävä ja toteava. Johdanto-osan kappaleen 39 mukaan artiklan taustalla ovat siviiliprosessin yleiset periaatteet, joiden mukaisesti kantajalla olisi oltava todistustaakka siitä, että hänen esittämänsä vaatimus on perusteltu.

Kansallisessa oikeudessa yleissäännös siviiliasiassa noudatettavasta todistustaakasta on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan riita-asiaa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu. Tämä merkitsee sitä, että asianosaisella on lähtökohtaisesti todistustaakka niistä seikoista, joista hänellä on väittämistaakka (HE 46/2014 vp s. 46). Tämä on kuitenkin vain lähtökohta, josta voidaan poiketa. Sanottu ilmenee saman pykälän 4 momentista, jonka mukaan mitä 1 momentissa säädetään, noudatetaan, jollei todistustaakasta tai näytöltä vaadittavasta vahvuudesta laissa toisin säädetä tai asian laadusta muuta johdu. Esimerkkinä tilanteesta, jossa todistustaakan jakamisesta on säädetty poikkeavasti, käy työsopimuslain 7 luvun 9 pykälän

2 momentti. Asian laadusta johtuen todistustaakka asetetaan pääsäännöstä poikkeavalla tavalla esimerkiksi sopimusperustaisessa vahingonkorvausasiassa, jossa vastaajan asiana on näyttää, että hän on menetellyt huolellisesti.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n säännös on direktiivin mukainen. Säännös sinänsä sallii todistustaakan poikkeavan asettamisen, mutta artiklan ei ole katsottava estävän tätä. Artiklan estämättä kansallinen tuomioistuin voi noudattaa asian laadun edellyttämää todistustaakan jakamistapaa. Artikla ei aseta velvollisuutta poiketa kussakin asiassa kansallisesti noudatettavaksi tulevasta todistustaakanormistosta.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos vastaaja on vaatinut vaatimuksen hylkäämistä varhaisessa vaiheessa, kantajan on esitettävä näyttöä vaatimukselleen, jotta tuomioistuin voi arvioida, onko vaatimus ilmeisen perusteeton.

Kysymys on sen arvioimisesta, onko vaatimus ilmeisen perusteeton, kuten vastaaja väittää. Jotta tuomioistuin voisi arvioida tämän, artiklassa asetetaan kantajalle velvollisuus perustella vaatimuksensa. Kohdassa ei siten vaadita sitä, että kantajan olisi tässä vaiheessa alettava esittää näyttöä, jota tuomioistuin ryhtyisi jo tässä vaiheessa arvioimaan. Tämä käy ilmi paitsi direktiivin muista kieliversioista, myös johdanto-osan kappaleesta 39, jossa on todettu, että välttääkseen kanteen hylkäämistä varhaisessa vaiheessa kantajalla olisi oltava velvollisuus perustella vaatimus ainakin siinä määrin, että tuomioistuimen on mahdollista todeta, että vaatimus ei ole ilmeisen perusteeton.

Kansalliseen oikeuteen ei nykytilassa sisälly vastaavaa säännöstä, joka mahdollistaisi sen, että kantajan olisi vastaajan vaatimuksesta perusteltava vaatimuksensa. Näin ei ole velvollisuus menetellä myöskään tilanteessa, jossa tuomioistuin havaitsee kanteen selvästi perusteettomaksi.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 1 momentin 1–2 kohtien mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava kantajan yksilöity vaatimus ja seikat, joihin se perustuu. Saman luvun 5 §:n 1 momentin mukaan jos haastehakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, kantajaa on kehoitettava määrääjässä korjaamaan hakemustaan, jos se on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten välttämätöntä. Saman luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jollei kantaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehoitusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkitavaksi. Edelleen saman luvun 15 a §:n mukaan jatkaessaan valmistelua kirjallisesti

tuomioistuin voi katsoessaan sen aiheelliseksi kehottaa asianosaista toimittamaan tuomioistuimeen kirjallisen lausuman. Tällöin tuomioistuimen on määrättävä, mistä kysymyksestä asianosaisen on lausuttava.

13 artikla. Muutoksenhaku

Artiklassa säädetään muutoksenhausta 11 artiklassa tarkoitetun hylkäämisvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen. Artiklan mukaan päätökseen, jolla vaatimus hylätään varhaisessa vaiheessa, voidaan hakea muutosta.

Säännöksessä veloitetaan takaamaan muutoksenhakuoikeus tilanteessa, jossa kanne tai yksittäinen kannevaatimus hylätään ilmeisen perusteettomana. Sen sijaan artikla ei edellytä sitä, että päätökseen, jolla hylätään 11 artiklan mukainen vaatimus kanteen hylkäämisestä ilmeisen perusteettomana, saa hakea muutosta.

Muutoksenhausta käräjäoikeudesta hovioikeuteen säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa. Mainitun luvun 1 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeuden tuomioon ja lopulliseen päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty. Tuomioon, jolla koko kanne hylätään ilmeisen perusteettomana, saa näin ollen hakea muutosta valittamalla hovioikeudesta tai oikeudenkäymiskaaren 30 a luvun 1 §:n mukaisesti ennakkopäätösvalituksella korkeimmalta oikeudelta.

Käräjäoikeus voi hylätä osan esitetyistä vaatimuksista oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 §:n 1 momentin nojalla osatuomiolla ilmeisen perusteettomina. Osatuomio on muutoksenhakukelpoinen ratkaisu.

Jos käräjäoikeus hylkää vaatimuksen kanteen hylkäämisestä ilmeisen perusteettomana, tällainen ratkaisu rinnastuu oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun oikeudenkäynnin aikana tehtyyn ratkaisuun, johon saa hakea muutosta vain, jos se on nimenomaisesti sallittu. Erillissäännöksen puuttuessa muutoksenhaku ei olisi mahdollista. Vastaja voisi kuitenkin hakea muutosta valittamalla asiassa annettuun lopulliseen tuomioon, jos kanne on menestynyt, ja vaatia kanteen hylkäämistä ilmeisen perusteettomana. Siinä tapauksessa, että kanne on myöhemmin hylätty, vastaajalla ei olisi oikeutta vaatia muutoksenhaussa kanteen hylkäämistä varhaisessa vaiheessa perusteettomana.

Muutoksenhakua koskeva kansallinen sääntely täyttää direktiivin vaatimukset.

3.5 IV luku. Oikeussuojakeinot julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavia väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä vastaan

14 artikla. Kulujen korvaaminen

Artiklassa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kantaja, joka on pannut vireille julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavan väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin, voidaan velvoittaa vastaamaan kaikentyyppisistä oikeudenkäyntikuluista, jotka voidaan kansallisen lainsäädännön nojalla korvata, mukaan lukien vastaajalle oikeudellisesta avustamisesta aiheutuneet kulut, paitsi jos tällaiset kulut ovat kohtuuttoman suuret.

Toisaalta direktiivistä ilmenee, että jos kantaja voittaa asiansa, kysymyksessä ei ole julkiseen keskusteluun osallistumista vastustava väärinkäyttöön perustuva oikeudenkäynti. Toisin sanottuna direktiivi velvoittaa siihen, että asiansa häviävä kantaja voidaan tuomita maksamaan vastaajalle tämän kohtuulliset oikeudenkäyntikulut kattavasti.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta säädetään Suomessa oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa. Mainitun luvun 1 §:n mukaan asianosainen, joka häviää asian, on velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muualla laissa toisin säädetä. Poikkeussäännökset, joiden soveltaminen on tuomioistuimen harkinnassa, liittyvät mm. asian oikeudelliseen epäselvyyteen (OK 21:8 a) ja asianosaisten erilaiseen asemaan (OK 21:8 b).

Korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat mainitun luvun 8 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset. Korvausta suoritetaan myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

Artiklan 1 kohdasta ei johdu veloitetta muuttaa lainsäädäntöä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jos kansallisessa lainsäädännössä ei taata oikeudellisesti avustamisesta aiheutuneiden kulujen täysimääräistä korvaamista lakisääteisiä maksutaulukoita ylittävältä osalta, jäsenvaltioiden on varmistettava, että tällaiset kulut katetaan täysimääräisesti, paitsi jos ne ovat kohtuuttoman suuret, muilla kansallisen lainsäädännön nojalla käytettävissä olevilla keinoilla.

Suomessa on käytössä lakisääteiset maksutaulukot oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:n nojalla velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 13 tai 14 §:n nojalla valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla. Yksipuolinen tuomio voidaan mainituissa tilanteissa antaa ainoastaan vastaajaa vastaan. Säännös ei näin ollen missään tilanteessa rajoita vastaajan oikeutta saada kantajalta korvaus oikeudenkäyntikuluistaan.

Artiklan 2 kohdasta ei johdu velvoitetta muuttaa lainsäädäntöä.

15 artikla. Seuraamukset tai muut yhtä tehokkaat asianmukaiset toimenpiteet

Artiklassa säädetään seuraamuksista, joita SLAPP-kanteen vireille panneelle kantajalle on voitava määrätä. Artiklan mukaan julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavan väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille panneelle osapuolelle on voitava määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia tai muita yhtä tehokkaita asianmukaisia toimenpiteitä. Esimerkkinä seuraamuksista tai toimenpiteistä mainitaan vahingonkorvauksen maksaminen tai tuomioistuinratkaisun julkaiseminen, jos kansallisessa lainsäädännössä niin säädetään.

Perustelukappaleesta 42 ilmenee, että artiklan päätavoitteena on saada mahdolliset kantajat luopumaan panemasta vireille julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavia väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä. Seuraamukset tai muut yhtä tehokkaat asianmukaiset toimenpiteet olisi määritettävä tapauskohtaisesti ja niiden olisi oltava oikeassa suhteessa muun muassa yksilöidyn väärinkäytön luonteeseen. Lisäksi arvioinnissa olisi otettava huomioon kyseisen oikeudenkäynnin mahdollinen haitallinen tai lamaannuttava vaikutus suhteessa julkiseen keskusteluun osallistumiseen tai vallan epätasapainoa hyödyntäneen kantajan taloudellinen tilanne.

Artiklassa säädetty seuraamus tai toimenpide olisi luonteeltaan rangaistusluonteinen ja tarkoitukseltaan preventiivinen. Kysymys olisi Suomen oikeusjärjestyksessä uudeltaisesta seuraamuksesta tai toimenpiteestä. Artikla on sinänsä valittavan keinon suhteen neutraali ja edellyttää ainoastaan sitä, että keino on tehokas, oikeasuhteinen ja varoittava. Erikseen mainitaan vahingonkorvaus ja tuomioistuinten ratkaisun julkaiseminen, joista kumpaakin voi pitää kansallisesti arvioiden ongelmallisena.

Jos keinoksi valittaisiin vahingonkorvaus, ongelmaksi muodostuu se, mikä asiassa ymmärrettäisiin vahingoksi. Ehkäistävä vahinko näyttäisi olevan ennen muuta haitallinen vaikutus julkiseen keskusteluun osallistumiselle yleisesti. On hyviä perusteita katsoa, että näin ymmärretty vahinko kohdistuisi pikemminkin yleiseen kuin yksityiseen etuun, minkä vuoksi kantajan vastaajalle maksettavaksi määrättävä vahingonkorvaus vaikuttaa ongelmalliselta. Kysymys ei siten olisi vahingonkorvauslain näkökulmasta korvattavasta vahingosta, minkä vuoksi vahingonkorvaus olisi ristiriidassa kansallisen vahingonkorvausjärjestelmän kanssa. Rangaistusluonteiset vahingonkorvaukset ovat ylipäättään vieraita Suomen oikeusjärjestykselle. Sanottu ei tarkoita sitä, etteikö SLAPP-kanteen vastaajalle voi sinänsä aiheutua kanteesta monenlaisia haitallisia seuraamuksia.

Nykytilassa tuomioistuinratkaisujen julkaisemisesta ei ole säännöksiä. Korkein oikeus julkaisee osan antamistaan ratkaisuista ennakkopäätöksinä, mikä perustuu korkeimman oikeuden työjärjestyksen 23 §:ään. Korkein oikeus vahvistaa itse oman työjärjestyksensä (laki korkeimmasta oikeudesta 18.1 §). Hovioikeudet julkaisevat ennakkopäätöksinä pienen määrän ratkaisuja vuosittain Finlex-palvelussa. Sekä korkeimman oikeuden että hovioikeuksien ennakkopäätösten julkaisemisen tarkoituksena on palvella muutoksenhakutuomioistuinten tehtäviä, etupäässä oikeuskäytännön ohjaamista. Direktiivissä tarkoitettu tuomioistuinratkaisujen julkaiseminen perustuisi erilaisiin tarkoituksiperiin, joita voi luonnehtia jossain määrin kurinpituoluonteisiksi tai ennaltaehkäiseviksi. Määräys vastaa tarkoitukseltaan sitä, mitä säädettiin rikoslain 27 luvun 7 §:ssä (343/1939?), joka kumottiin lailla 531/2001. Tuon kumotun säännöksen mukaan kunnianloukkauksesta rangaistukseen tuomittu oli asianomistajan vaatimuksesta velvoitettava asianhaarain mukaan korvaamaan asianomistajalle kulut tuomion painattamisesta viralliseen tai paikkakunnan sanomalehteen. Tämänkaltainen säännös ei siten historiallisessa katsannossa ole vieras suomalaiselle oikeusjärjestykselle. Sen sovittaminen yhteen tietosuojan nykyvaatimusten kanssa ei kuitenkaan ole kovin yksinkertaista. Lisäksi aiemmin voimassa olleen lainkaan mukaan paikkakunnan sanomalehdellä ei ollut velvollisuutta tuomion julkaisemiseen (KKO 1997:185, HE 54/2002 vp s. 88). Tällaisen täytäntöönpanoratkaisun täytyisi siten käytännössä nojautua esimerkiksi Viralliseen lehteen tai Finlex-tietokantaan, mitä ei voi pitää kovin tarkoituksenmukaisena ratkaisuna.

Yhteistä hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden julkaisemille ennakkopäätöksille on se, että ne ovat anonymisoituja. Direktiivin määräysten kannalta anonymisoitujen ratkaisujen julkaisemista ei voi pitää tarkoituksenmukaisena. Yksilöiviä henkilötietoja sisältävien ratkaisujen rangaistusluonteinen julkaiseminen olisi uudenlainen instrumentti, jota olisi tarkoin arvioitava kansallisen oikeuden ja unionioikeuden tietosuoja koskevien säännösten näkökulmasta. Tämänkaltaiselle ratkaisujen julkaisemiselle ei myöskään ole valmista paikkaa tai tietoteknistä alustaa.

Laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, tarkemmin sen 23 §:n 1 momentissa, säädetään, että jos aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa on tehty rikoslain 24 luvun 8–10 §:ssä tarkoitettu rikos, tuomioistuin voi asianomistajan syyteasian käsittelyn yhteydessä esittämästä vaatimuksesta määrätä tiedon tuomiosta julkaistavaksi asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa tai verkkojulkaisussa taikka ohjelmatoiminnan harjoittajan ohjelmassa. Tuomioistuin voi asettaa velvoitteen tehosteeksi uhkasakon. Saman pykälän 2 momentin mukaan tieto tuomiosta julkaistaan maksutta kohtuullisessa laajuudessa, mistä huolehtii vastaava toimittaja. Direktiivissä tarkoitettua ratkaisua ei voitaisi ilman lakimuutosta julkaista mainitun lainkohdan nojalla. Kuten lainkohdasta käy lisäksi ilmi, erotuksena direktiivin 15 artiklasta se koskee tuomiota koskevaa tietoa, ei tuomiosta itsessään. Ei ole selvää, täyttäisikö pelkän tiedon julkaiseminen direktiivin vaatimukset. Lisäksi ratkaistavaksi jäisi kysymys siitä, missä tieto tuomiosta tässä yhteydessä julkaistaisiin.

Yhtenä mahdollisena toimenpiteenä voi harkita oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n mukaisen järjestyssakon soveltamisalan laajentaminen koskemaan SLAPP-kanteiden vireillepanoa. Nykytilassa järjestyssakkoa ei voida määrätä tämänkaltaisella perusteella.

Silloin kun kantajalla on lainopillinen avustaja, käytännössä varsin tehokkaana ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä voisi pitää asiamieheen kohdistuvia sanktioita. Tätä ei kuitenkaan voida pitää toteuttamiskelpoisena vaihtoehtona. Ensinnäkin kanteen vireillepano ei edellytä lainopillisen avustajan käyttämistä. Toiseksi tämänkaltaiset seuraamukset eivät olisi helposti sovitettavissa yhteen sen kanssa, että asiamiesten valvonta perustuu keskeisiltä osin itsesääntelyyn.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että 15 artiklan täytäntöönpano joka tapauksessa edellyttää lakimuutoksia.

Yksi mahdollinen tapa panna 15 artikla täytäntöön olisi säätää uudentlaisesta seuraamuksesta. Käytännössä kysymykseen tulisi jonkinlainen seuraamusmaksu.

3.6 V luku. Suoja kolmansien maiden tuomioistuinten antamia tuomioita vastaan

16 artikla. Kolmannen maan tuomioistuimen antaman tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta kieltäytymisen perusteet

Artiklassa säädetään suojasta sitä vastaan, että kolmannessa maassa SLAPP-kanteen johdosta annettu tuomio tunnustettaisiin ja pantaisiin täytäntöön jäsenvaltiossa. Artiklan perusteella on varmistettava, että tällaista tuomiota, jonka kohteena on Suomessa kotipaikkaansa pitävä henkilö, ei tunnusteta ja panna täytäntöön, jos kyseistä oikeudenkäyntiä pidetään ilmeisen perusteettomana tai väärinkäyttönä Suomessa.

Direktiivin 16 artikla ei 18 artiklan johdosta vaikuta kahden- ja monenvälisiin yleissopimuksiin ja sopimuksiin, jotka on tehty ennen direktiivin voimaantuloa. Erikseen perustelukappaleessa 45 on vielä mainittu, ettei direktiivi vaikuta Luganon sopimukseen.

Kansallisesti ulkomailla annettujen siviiliasioita koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta säädetään kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annetussa laissa. Lakia sovelletaan sen 1 §:n 3 momentin mukaan, jollei muusta laista, Euroopan unionin lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Lain 30 §:n 1 momentin mukaan vieraan valtion tuomioistuimen siviili- tai kauppaoikeudellisessa asiassa antama tuomio ja päätös tunnustetaan ja pannaan täytäntöön Suomessa, jos siitä on erikseen sovittu tai siitä erikseen säädetään.

Kansallisen sääntelyn lähtökohta on, että Suomessa ei lähtökohtaisesti tunnusteta tai panna täytäntöön vieraassa valtiossa annettua tuomiota, ellei toisin ole vieraan valtion kanssa sovittu (HE 216/2014 vp s. 14).

Perustelukappaleessa mainittuja sopimuksia ovat Suomen osalta Luganon sopimus (yleissopimus tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla), Haagin vuoden 2005 yleissopimus oikeuspaikkasopimuksista, Haagin vuoden 2019 tuomioyleissopimus (yleissopimus ulkomaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- tai kauppaoikeudellisissa asioissa) ja pohjoismaiden välinen sopimus yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (SopS 56/1977), jonka määräykset sisältyvät lakiin yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

Ulkomaisten välitystuomioiden täytäntöönpanosta määrätään ns. New Yorkin sopimuksessa vuodelta 1958 (yleissopimus ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanosta, SopS 8/1962), jonka määräykset on sisällytetty välimiesmenettelylakiin.

Oikeudenkäyntikuluja koskevan ratkaisun täytäntöönpanosta on säädetty erikseen. Edellä mainitun lain 33 §:n mukaan riita-asiain oikeudenkäyntiä koskevan sopimuksen (SopS 2/1957) tai kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta tehdyn yleissopimuksen (SopS 47/1988) osapuolena olevan valtion tuomioistuimen siviili- tai kauppaoikeudellisessa asiassa antama päätös, jolla kantaja tai väliintullut asianosainen on määrätty maksamaan oikeudenkäyntikuluja, on Suomessa täytäntöönpanokelpoinen, kun se on hakemuksesta vahvistettu täytäntöönpanokelpoiseksi.

Kuten lain sanamuodosta käy ilmi, pykälä koskee vain kantajan tai väliintulijan maksettavaksi määrättyjä oikeudenkäyntikuluja. Direktiivin tarkoitus huomioon ottaen on selvää, että artiklassa ei ole kysymys tällaisesta tilanteesta, vaan artikla velvoittaa suojelemaan SLAPP-kanteen vastaajia. Joka tapauksessa säännöksen soveltamisala on rajattu kansainvälisiin sopimuksiin, jotka on tehty ennen direktiivin antamista ja joiden soveltamiseen se ei siten vaikuta.

Artikla koskee kolmannessa maassa annettuja tuomioita. Sillä ei ole vaikutusta unionin jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden tunnustamiseen. Euroopan unionin jäsenvaltioissa annetut siviili- ja kauppaoikeuden alaan kuuluvat tuomiot tunnustetaan ja pannaan täytäntöön siten kuin siitä on säädetty uudelleenlaaditussa Bryssel I –asetuksessa (EU 1215/2012).

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että siviiliasioissa kolmansissa maissa annettujen tuomioiden täytäntöönpano perustuu aina kansainväliseen sopimukseen tai yleissopimukseen. Siltä osin kuin oikeudenkäyntikuluja koskevien ratkaisujen täytäntöönpanosta on erikseen säädetty, mainitun pykälän soveltamisala perustuu ja rajoittuu kansainväliseen sopimukseen. Näin ollen kansallinen lainsäädäntö täyttää jo nykyään direktiivin vaatimukset.

17 artikla. Toimivalta ratkaista kolmannen maan tuomioistuimessa käytävään oikeudenkäyntiin liittyvät kanteet

Artiklassa säädetään suojasta sitä vastaan, että kolmansissa valtioissa nostetuista SLAPP-kanteista aiheutuu kuluja luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle, jonka kotipaikka on jäsenvaltiossa.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos kantaja, jonka kotipaikka on unionin ulkopuolella, on pannut vireille kolmannen maan tuomioistuimessa julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavan väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin sellaista luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä vastaan, jonka kotipaikka on jäsenvaltiossa, kanteen kohteena oleva henkilö voi vaatia kotipaikkansa tuomioistuimissa korvausta vahingoista ja kuluista, jotka ovat aiheutuneet oikeudenkäynnistä kolmannen maan tuomioistuimessa.

Kysymys on erityisestä toimivaltaperusteesta, jonka tarkoitus on varmistaa, että henkilöillä, joiden kotipaikka on unionissa, on mahdollisuus vaatia korvausta heille aiheutuneista kuluista SLAPP-kanteeseen vastaamisesta kolmannessa maassa. Artikla ei velvoita luomaan toimivaltaperustetta muissa tilanteissa kuin siinä, että henkilöllä on kotipaikka Suomessa.

Perustelukappaleen 44 mukaan erityistä toimivaltaperustetta koskeva säännös ei saisi koskea sovellettavaa lainsäädäntöä eikä aineellista oikeutta vahingonkorvausten alalla sellaisenaan. Perustelukappaleen mukaan direktiivissä säädetyn toimivaltaperusteen tarkoituksena on toimia pelotteena SLAPP-kanteita vastaan esimerkiksi silloin, kun kantajalla on omaisuutta unionissa.

Kun kysymyksessä on kansainvälisluonteinen asia, tuomioistuin joutuu yleensä ensin ratkaisemaan, ovatko suomalaiset tuomioistuimet ylipäättään toimivaltaisia, ja sen jälkeen oman toimivaltansa.

Kansainvälisestä toimivallasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 25 ja 26 §:ssä. Pykälää sovelletaan kansainvälisluonteisiin asioihin, joissa toimivalta ei perustu EU-lainsäädäntöön tai kansainväliseen sopimukseen. Pykälää sovelletaan toisin sanottuna suhteessa kolmansiiin valtioihin. Mainittuihin pykäliin ei sisälly säännöstä, jonka perusteella suomalainen tuomioistuin olisi toimivaltainen tutkimaan artiklassa tarkoitettun kanteen. Oikeuspaikkasääntelyä on siten muutettava direktiivin täytäntöönpanemiseksi.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa. Nykysääntelyn lähtökohta on se, että kunkin asian yhteydessä voidaan määrätä vain sen asian oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Tämä ilmenee 14 §:stä, jonka 1 momentin mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Pykälän 2 momentin mukaan ratkaisu oikeudenkäyntikuluista on annettava samalla kun tuomioistuin ratkaisee asian.

Luvussa säädetään tietyistä tilanteista, joissa tuomioistuin voi ratkaista muussa tuomioistuimessa aiheutuneita kuluja koskevan korvausvelvollisuuden. Näin on ensinnäkin silloin, kun tuomioistuin siirtää asian toiseen tuomioistuimeen. Silloin kysymys siirtävässä tuomioistuimessa syntyneiden oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta on ratkaistava siinä tuomioistuimessa, johon asia on siirretty (OK 21:14.3). Toiseksi kulujen korvaamisesta muutoksenhaun yhteydessä säädetään luvun 16 §:ssä. Oikeudenkäymiskaareen ei sisälly muuta säännöstä, jonka nojalla tuomioistuin voisi velvoittaa asianosaisen korvaamaan toisessa tuomioistuimessa vastapuolelle aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Muulla lainsäädännössä ei ole säännöksiä, joita soveltamalla artiklassa tarkoitetut oikeudenkäyntikulut tai oikeudenkäynnin aiheuttama vahinko voisi tulla korvattavaksi. Lainsäädäntöä on siten tältäkin osin välttämätöntä täydentää.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat rajoittaa 1 kohdan mukaisen toimivallan käyttöä siksi aikaa, kun asian käsittely on vielä vireillä kolmannessa maassa.

Kysymys on siitä, että 1 kohdan mukaisen toimivaltaperusteen on lähtökohtaisesti sovellettava siitä lukien, kun kanne pannaan vireille kolmannen maan tuomioistuimessa. Ulkomaisessa tuomioistuimessa vastaajan asemassa oleva henkilö voisi siten vaatia kulujensa korvaamista unionin jäsenvaltion kansallisessa tuomioistuimessa jo ennen kuin asia on ratkaistu ulkomaisessa tuomioistuimessa. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion on luvallista säätää, että asia voidaan saattaa vireille kansallisessa tuomioistuimessa vasta sen jälkeen, kun asia on ratkaistu kolmannessa maassa.

3.7 VI luku. Loppusäännökset

18 artikla. Suhteet kahden- ja monenvälisiin yleissopimukseen ja sopimukseen

Artiklassa säädetään, ettei direktiivi vaikuta kolmansien maiden ja unionin tai tietyn jäsenvaltion välillä ennen 6 päivää toukokuuta 2024 tehtyjen kahden- ja monenvälisen yleissopimusten ja sopimusten soveltamiseen.

Direktiivin 18 artiklan merkitys liittyy läheisesti 16 artiklaan, jossa säädetään velvollisuudesta kieltäytyä tunnustamasta kolmannessa maassa annettuja tuomioita. Kuten todettu, tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskee joukko kansainvälisiä sopimuksia ja yleissopimuksia. Näiden soveltamiseen direktiivi ei vaikuttaisi, kuten on edellä kuvattu.

19 artikla. Tiedottaminen ja avoimuus

Artiklassa säädetään tiedottamisesta, oikeusavusta ja ratkaisujen julkaisemisesta.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tiedot menettelytakeista, oikeussuojakeinoista ja tukitoimenpiteistä ovat julkiseen keskusteluun osallistuvien saatavilla. Kolmannessa alakohdassa on täsmennetty, että tämä tarkoittaa velvoitetta saattaa tiedot saataville yhteen paikkaan asianmukaisen kanavan kautta. Kanava voi olla esimerkiksi tietopalvelukeskus, olemassa oleva yhteyspiste tai sähköinen palveluväylä.

Kohta velvoittaa asettamaan yhteen paikkaan yleisön saataville tietoja. Käytännössä tarkoituksenmukaisin tapa on internet-sivu tai -sivusto, jolle kootaan artiklassa tarkoitetut tiedot. Arvioitavaksi tulee, kenen tehtäväksi sivuston ylläpito annetaan. Koska tehtävä on varsin rajallinen, uuden viranomaisen perustamista sitä varten voidaan pitää ilmeisen epätarkoituksenmukaisena. Tehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ei sekään ole tarkoituksenmukaista. Nykyisistä viranomaisista kysymykseen voisivat tulla oikeusministeriö, Tuomioistuinvirasto, Oikeuspalveluvirasto tai Ihmisoikeuskeskus.

Oikeusministeriön tehtävistä on säädetty valtioneuvoston asetuksessa oikeusministeriöstä. Tehtäviin kuuluu muun muassa oikeudenkäyntimenettely. Artiklassa tarkoitetuista seikoista tiedottamisen voidaan katsoa kuuluvan tähän tehtävään. Esimerkiksi tiedottaminen www.oikeus.fi -sivustolla voisi olla riittävää.

Tuomioistuinviraston tehtävistä on säädetty tuomioistuinlain 19 a luvussa. Luvun 1 §:stä käy ilmi, että Tuomioistuinvirasto on perustettu tuomioistuinten toimintaedellytyksistä huolehtimista sekä toiminnan kehittämistä, suunnittelua ja tukemista varten. Sen tehtävänä on 2 §:n nojalla huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Näihin tehtäviin sopii huonosti sellainen asianosaisia palveleva tiedottaminen, josta käsiteltävässä artiklassa on kysymys.

Oikeuspalveluviraston tehtävistä säädetään laissa Oikeuspalveluvirastosta, joka on voimassa 1.1.2025 alkaen. Viraston tehtävistä säädetään lain 2 §:ssä. Erityisesti tehtävänä on huolehtia oikeusapulakiin, holhoustoimesta annettuun lakiin sekä talous- ja velkaneuvonnasta annettuun lakiin liittyvistä tehtävistä. Kuitenkin 2 §:n 2 momentin nojalla virasto huolehtii oikeusministeriön kanssa sovittavista muista tehtävistä.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävistä säädetään eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 a luvussa. Lain 19 a §:n mukaan Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on:

1. edistää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tiedotusta, kasvatusta, koulutusta ja tutkimusta sekä näihin liittyvää yhteistyötä;
2. laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta;
3. tehdä aloitteita sekä antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi;
4. osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön;
5. huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.

Direktiivin keskeisenä tarkoituksena on suojella julkiseen keskusteluun osallistuvia. Kysymys on sananvapauden käyttämisestä eli perusoikeudesta. Yhtenä suojeltavana tahona perustelukappaleessa 6 on mainittu ihmisoikeuksien puolustajat.

Jatkovalmistelussa ratkaistavaksi jää, minkä viranomaisen tehtäväksi tiedottaminen osoitetaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeusapua tarjotaan rajat ylittävissä riita-asioissa neuvoston direktiivin 2003/8/EY mukaisesti. Kysymys on neuvoston direktiivistä oikeussuojakeinojen parantamisesta rajat ylittävissä riita-asioissa vahvistamalla oikeusapuun kyseisissä riita-asioissa liittyvät yhteiset vähimmäisvaatimukset. Direktiivi on pantu Suomessa täytäntöön oikeusapulakia muuttamalla (HE 180/2004 vp).

Käsiteltävänä oleva kohta ei laajenna mainitun direktiivin soveltamista vaan kysymys on luonteeltaan selventävästä säännöksestä, joka ei edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on julkaistava kaikki kansallisten muutoksenhakuuomioistuintensa tai ylimmän oikeusasteen tuomioistuintensa antamat tuomiot, joilla asia lopullisesti ratkaistaan ja jotka koskevat tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvia oikeudenkäyntejä, helppokäyttöisessä muodossa ja sähköisesti. Kyseinen julkaiseminen on toteutettava kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Kuten todettua, tuomioistuinratkaisujen julkaisemisesta ei nykytilassa ole säännöksiä. Korkein oikeus julkaisee osan antamistaan ratkaisuista ennakkopäätöksenä, mikä perustuu korkeimman oikeuden työjärjestyksen 23 §:ään. Korkeimman

oikeuden työjärjestys on laajasti ymmärrettynä osa artiklassa tarkoitettua kansallista lainsäädäntöä (englanniksi *national law*), koska se julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa korkeimmasta oikeudesta annetun lain 18 §:n 2 momentin nojalla.

Hovioikeudet julkaisevat ennakkopäätöksenä pienen määrän ratkaisuja vuosittain Finlex-palvelussa. Sekä hovioikeuksien että korkeimman oikeuden julkaisemat ratkaisut ovat saatavilla sähköisinä. Ratkaisut julkaistaan anonymisoituna.

Artiklan mukaan julkaiseminen on toteutettava kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Tästä seuraa, että direktiivistä ei tältä osin johdu tarvetta lainsäädännön muuttamiseen.

20 artikla. Tietojenkeruu

Artiklassa säädetään velvollisuudesta toimittaa komissiolle vuosittain II-V luvuissa tarkoitetuista hakemuksista tai päätöksistä artiklassa erikseen luetellut saatavilla olevat tiedot. Nämä tiedot ovat kyseisenä vuonna vireille pantujen SLAPP-kanteiden lukumäärä, SLAPP-kanteiden johdosta käytyjen oikeudenkäyntien määrä vastaajan ja kantajan tyyppin mukaan ja direktiivin perusteella esitetyn vaatimuksen tyyppi.

Voimassaolevan lainsäädännön perusteella tehtävä kuuluu kansallisesti Tuomioistuinvirastolle, jonka tehtäviin kuuluu tuomioistuinlain 19 a luvun 2 §:n 2 momentin 7 kohdan nojalla seurata tuomioistuinten toiminnan tuloksellisuutta sekä tehdä sitä koskevia selvityksiä ja arvioita ja 13 kohdan nojalla huolehtia tuomioistuinlaitoksen teknisistä ja rutiiniluonteisista keskushallintotehtävistä.

21 artikla. Uudelleentarkastelu

Artiklan nojalla jäsenvaltioiden on toimitettava viimeistään 7.5.2030 komissiolle artiklassa mainitut tiedot direktiivin soveltamisesta.

22 artikla. Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä

Artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 7 päivänä toukokuuta 2026. Jäsenvaltioiden antamissa säännöksissä on viitattava tähän direktiiviin tai niihin on liitettävä tällainen viittaus, kun ne julkaistaan virallisesti. Jäsenvaltioiden on vahvistettava, miten viittaukset tehdään. Lisäksi artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden on toimitettava tässä direktiivissä säännellyistä kysymyksistä antamansa keskeiset kansalliset säännökset kirjallisina komissiolle.

23 artikla. Voimaantulo

Artiklan mukaan direktiivi tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Direktiivi on julkaistu virallisessa lehdessä 16.4.2024.

24 artikla. Osoitus

Artiklan mukaan direktiivi on osoitettu kaikille jäsenvaltioille.

4 Nykytila ja sen arviointi muilta osin

Direktiivin soveltamisalaan kuuluvia SLAPP-kanteita ei ole tiettävästi nostettu Suomessa. Puhtaasti kansallisia SLAPP-kanteita ei ole tilastoitu, mutta tiedossa ei ole, että nekkään olisivat Suomessa käytännössä kovin suuri ongelma. Yksittäisen asianosaisen kannalta yksikin perusteeton kanne on luonnollisesti ikävä ja monenlaista vaivaa ja huolta aiheuttava.

Suuri valtaosa Euroopassa esiintyvistä asioista, jotka yleensä katsotaan SLAPP-kanteiksi, olisivat Suomessa rikosasioita. Tämä koskee erityisesti kunnianloukkausta, joka on Suomessa kriminalisoitu. Rangaistuksen vaatiminen asianomistajana kunnianloukkauksesta edellyttää rikosilmoituksen tekemistä ja syyttäjän päätöstä nostaa syyte tai sitten asianomistajan syyteoikeuden käyttämistä. Direktiivi ei koske perusteettomia rikosilmoituksia tai rangaistusvaatimuksia eikä niitä tässä esityksessä käsitellä.

SLAPP-kanteiden puuttumista Suomesta voidaan osaltaan selittää prosessilainsäädännöllä, josta puuttuvat eräät muissa maissa kantajien hyödyntämät porsaanreiät. Esimerkiksi kuluvastuusäännökset estävät tehokkaasti perusteettomien kanteiden, myös SLAPP-kanteiden, nostamisen. Kuluvastuu voi seurata, vaikka kanteen peruuttaisikin (OK 21:7) tai vaikka alkujaan kannevaatimuksia muuttaisi valmistelun lopussa asiallisiksi (OK 21:5). Lisäksi oikeudenkäynnissä tuomittavat vahingonkorvaukset ovat Suomessa tyypillisesti määrältään maltillisempia kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, joissa SLAPP-kanteita tiettävästi esiintyy enemmän. Määrältään suhteettoman vaatimuksen esittäjä ottaa riskin oikeudenkäyntikuluvastuusta, vaikka voittaisikin lopulta asian vaatimuksensa perusteen osalta (OK 21:3).

5 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

5.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta rajat ylittäviltä häirintäkanteilta, jossa säädettäisiin direktiivin velvoitteiden mukaisesti selvästi perusteettoman kanteen hylkäämisestä varhaisessa vaiheessa, vakuuden asettamisesta, vastaajan tukemisesta oikeudenkäynnissä, häirintäkannemaksun määräämisestä sekä muutoksenhausta.

Lakia sovellettaisiin siviili- tai kauppaoikeudellisiin riita-asioihin, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Lakia ei sovelleta rikosasioissa eikä riita-asioissa, joilla ei ole rajat ylittäviä vaikutuksia.

5.1.1 Selvästi perusteettoman kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa

Laissa säädettäisiin selvästi perusteettoman kanteen hylkäämisestä varhaisessa vaiheessa. Ehdotetun 5 §:n mukaan vastaajalla olisi oikeus esittää vaatimus kanteen tai sen osan hylkäämisestä selvästi perusteettomana. Selvästi perusteettomana voitaisiin hylätä myös sellaiset kanteet, joissa on kysymys selkeästi oikeuden väärinkäytännestä. Tuomioistuimen olisi kuultava kantajaa vastaajan esittämästä vaatimuksesta, ellei se olisi ilmeisen tarpeetonta. Selvä perusteettomuus tarkoittaisi laissa samaa kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentissa.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen olisi annettava vastaajan esittämään vaatimukseen perusteltu päätös. Kysymyksessä olisi asiaratkaisu. Jos vastaajan vaatimus hylättäisiin, vastaaja voisi hakea muutosta pääasiaratkaisun yhteydessä. Samoin olisi, mikäli jokin kantajan kannevaatimuksista hylättäisiin, mutta asian käsittelyä jatkettaisiin toisen kannevaatimuksen osalta. Mikäli koko kanne hylättäisiin, kantaja voisi hakea päätökseen muutosta kuten kanteen hylkäävään ratkaisuun tavallisesti.

5.1.2 Vakuus

Laissa säädettäisiin vastaajan oikeudesta vaatia oikeudenkäyntikulut kattavan vakuuden asettamista kantajalta. Tästä säädettäisiin lain 6 §:ssä. Vakuuden määrääminen perustuisi tuomioistuimen harkintaan. Tuomioistuimen asettaisi määräajan vakuuden asettamiselle. Tuomioistuimen harkinnan perusteena olisi pyrkimys tasapainoon kantajan ja vastaajan oikeussuojan tarpeen välillä. Tuomioistuimen tulisi lisäksi harkinnassaan huomioida seikat, jotka viittaavat oikeudenkäynnin perustumiseen väärinkäyttöön, asianosaisten asema sekä todennäköisyys oikeudenkäyntikustannusten jäämisestä vastaajan itsensä kannettavaksi. Laissa säädettäisiin lisäksi mahdollisuudesta korottaa vakuuden määrää, mikäli vastaajalle aiheutuvat oikeudenkäyntikulut osoittautuisivat aikaisemmin arvioitua suuremmiksi. Vakuus asetettaisiin ulosottomiehelle ja vakuuden asettamisen menettelyssä noudatettaisiin ulosottoaaren säännöksiä. Mikäli kantaja kieltäytyisi asettamasta vakuutta, kanne jätettäisiin tutkimatta.

Ehdotuksen tarkoituksena olisi ehkäistä riskiä siitä, että asiansa voittanut vastaaja ei saa perittyä kantajalta tämän maksettavaksi tuomittuja oikeudenkäyntikuluja.

5.1.3 Vastaajan tukeminen oikeudenkäynnissä

Laissa säädettäisiin mahdollisuudesta varata vastaajan suostumuksella yhdistykselle tai muulle yhteisölle, jonka tarkoituksena on suojella tai edistää julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden oikeuksia, tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Tästä säädettäisiin lain 11 §:ssä. Yhteisöt voisivat tukea vastaajaa esimerkiksi antamalla kirjallisen lausunnon asiassa tai olemalla läsnä sen suullisessa käsittelyssä.

5.1.4 Häirintäkannemaksu

Lain 12 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta tuomita väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille pannut kantaja vähintään 1 000 ja enintään 10 000 euron suuruiseen häirintäkannemaksuun. Väärinkäytön määritelmästä säädettäisiin lain 3 §:ssä, jonka mukaan väärinkäytön määritelmän täyttyminen edellyttää, että oikeudenkäynti on pantu vireille julkisen keskustelun vaientamiseksi, estämiseksi tai rajoittamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi se, että oikeudenkäynnin todellisena tarkoituksena on jokin muu kuin oikeussuojan saaminen.

Häirintäkannemaksu olisi rangaistusluontoinen taloudellinen seuraamus, jonka määräisi pääasiaa käsittelevä tuomioistuin. Maksun tuomitsemisen edellytyksistä ja sen määrästä säädettäisiin 12 §:n 3 momentissa. Kysymys olisi pääasian yhteydessä

suoritettavasta kokonaisarvioinnista, jossa merkitystä olisi asianosaisten olosuhteilla sekä kantajan yleistä etua vaarantaneella menettelyllä. Maksu olisi 4 momentin nojalla mahdollista jättää tuomitsematta, mikäli sen tuomitseminen olisi kohtuutonta.

5.1.5 Kolmansissa valtioissa aiheutuneiden oikeudenkäyntien korvaaminen

Laissa säädettäisiin tuomioistuimen mahdollisuudesta velvoittaa kolmannen valtion tuomioistuimessa julkiseen keskusteluun osallistumista vastustava, väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille pannut kantaja, jonka kotipaikka on Euroopan unionin ulkopuolella, korvaamaan vastaajalle asiassa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut. Tästä säädettäisiin lain 14 §:ssä.

5.2 Pääasialliset vaikutukset

5.2.1 Vaikutukset oikeudenkäynnissä

Ehdotuksen vaikutuksia arvioitaessa lähtökohdaksi on otettava se, ettei ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvia SLAPP-kanteita ole tiettävästi nostettu Suomessa. Muissa Euroopan maissa kanteiden määrä on ollut nousussa, ja tiedossa on, että Suomen kansalaisia vastaan on nostettu direktiivin soveltamisalaan kuuluvia kanteita Suomen ulkopuolella. Koska kanteita ei Suomessa ole esiintynyt, lakiehdotuksen aiheuttamat vaikutukset olisivat yleisesti ottaen vähäisiä.

Suomen kansallinen prosessilainsäädäntö sisältää entuudestaan keinoja, joilla tämänkaltaisiin kanteisiin voidaan puuttua. Ehdotetut keinot kuitenkin täydentäisivät olemassa olevaa kansallista lainsäädäntöä ja tehostaisivat suojaa häirintäkanteita vastaan.

Ehdotuksessa säädettäisiin vastaajan nimenomaisesta oikeudesta vaatia kanteen tai sen osan hylkäämistä selvästi perusteettomana. Tämä ehkäisisi julkiseen keskusteluun osallistuvien päätymistä laajoihin tuomioistuinkäsittelyihin, jotka vaativat sekä ajallista että taloudellista panosta, ja turvaisi näin luonnollisten henkilöiden sekä oikeushenkilöiden mahdollisuutta osallistua julkiseen keskusteluun. Ehdotus vähentäisi toimittajien ja kansalaisjärjestöjen tarvetta rajoittaa oma-aloitteisesti julkiseen keskusteluun osallistumista mahdollisten häirintäkanteiden vuoksi.

Kantajan kannalta muutos ei olisi merkittävä. Jo nykyään tuomioistuin voi hylätä kanteen selvästi perusteettomana oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla. Sen nimenomainen säätäminen, että vastaajalla on oikeus esittää tällainen vaatimus, tarkoittaisi samalla sitä, että kantajan olisi mahdollisesti tarpeen perustella erikseen, miksi hänen kanteensa ei ole selvästi perusteeton. Tästä voisi aiheutua ylimääräisiä oikeudenkäyntikuluja, mutta toisaalta kysymyksen nostaminen esille jo varhaisessa vaiheessa olisi omiaan tehostamaan oikeudenkäyntiä. Kanteen hylkääminen selvästi perusteettomana kantajan kannalta tarkoittaisi, ettei kantaja saisi asiaansa käsiteltyä täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Säännös koskisi vain sellaisia kanteita, jotka eivät perustu aitoon oikeussuojan tarpeeseen. Tällaisia kanteita ei tulisi lainkaan nostaa.

Vastaajalle annettaisiin nimenomainen oikeus vaatia, että kantaja asettaa hänen oikeudenkäyntikulunsa kattavan vakuuden. Vakuuden asettamisella on positiivisia vaikutuksia vastaajalle. Se loisi taloudellista turvaa, kun vastaaja voisi olla varma, että hän saisi asiansa voittaessaan perittyä oikeudenkäyntikulunsa kantajalta. Kantajalle ehdotus tarkoittaisi sitä, että hänen olisi jo etukäteen varauduttava mahdolliseen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuteen asettamalla vakuus. Yleensä kanteissa, joissa herää kysymys siitä, olisiko kysymys julkiseen keskusteluun osallistumisen vastustamiseen perustuvasta asiasta, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia, kantajana lienevät lähinnä monikansalliset tai muutoin vakavaraiset yhtiöt. Tällaiselle kantajalle vakuuden asettaminen ei aiheuttaisi vaikeuksia. Vähävaraisille kantajille velvollisuus vakuuden asettamiseen saattaisi muodostua oikeussuojan saamisen esteeksi. Velvoite vakuuden asettamiseen voisi siten johtaa siihen, että kantajan olisi taloudellisista syistä luovuttava kanteesta, millä olisi kielteinen vaikutus kantajan mahdollisuuteen saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa. Vakuutta koskeva sääntely on kuitenkin pyritty laatimaan sellaiseksi, ettei vakuutta tarvitsisi asettaa, jos se muodostuisi aidon oikeussuojan tavoittelemisen esteeksi. Vähävaraisellakaan kantajalla ei toisaalta ole perusteltua tarvetta saada häirintäkannettaan tutkittua tuomioistuimessa. Asiansa voittaneen kantajan asettama vakuus palautettaisiin kantajalle täysimääräisenä.

Ehdotuksessa säädettäisiin lisäksi vastaajan tukemisesta oikeudenkäynnissä. Tällä olisi myönteinen vaikutus julkiseen keskusteluun osallistuvien mahdollisuuteen saada tukea prosessin aikana. Koska tukemisen toteuttamisen tavat on jätetty tuomioistuimen harkintaan, ehdotus ei turhaan raskauttaisi oikeudenkäyntimenettelyä.

Väärinkäyttöön perustuneen oikeudenkäynnin vireille pannut kantaja olisi mahdollista tuomita maksamaan häirintäkannemaksu. Maksu ei tulisi tuomittavaksi, jos kysymyksessä on aito oikeussuojan tavoittelemisen. Maksu olisi lain nojalla

mahdollista jättää tuomitsematta, mikäli sen tuomitseminen olisi kohtuutonta. Kantajalla olisi ehdotuksen nojalla oikeus hakea muutosta häirintäkannemaksua koskevaan päätökseen.

Ehdotus lisäisi tuomioistuinten keinoja puuttua selvästi perusteettomiin häirintätarkeituksessa nostettuihin kanteisiin. Tämä vähentäisi tuomioistuimen voimavarojen kuluttamista selvästi perusteettomiin kanteisiin.

5.2.2 Taloudelliset vaikutukset

Ehdotus ei lisäisi oikeuslaitoksen työmäärää. Esityksellä ei tämän vuoksi arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia valtiolle.

5.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotus lisäisi luonnollisten henkilöiden sekä oikeushenkilöiden käytössä olevia keinoja puuttua itseensä kohdistuviin selvästi perusteettomiin ja häirintätarkoituksessa nostettuihin kanteisiin ja ehkäisisi tällaisten kanteiden nostamista. Tämä edistäisi yleisön mahdollisuutta osallistua vapaasti julkiseen keskusteluun. Vapaa ja monipuolinen julkinen keskustelu tuo tehokkaammin esille yhteiskunnallisia epäkohtia, mikä mahdollistaa esiin nouseviin epäkohtiin puuttumisen. Sananvapaudella ja vapaalla julkisella keskustelulla on demokratiaa, yhteiskuntaa ja oikeusvaltiota vahvistava vaikutus.

5.2.4 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Ehdotuksen tarkoituksena olisi suojata julkiseen keskusteluun osallistuvia säätelemällä keinoista, joilla ehkäistään selvästi perusteettomia ja väärinkäyttöön perustuvia kanteita siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Ehdotuksella arvioidaan olevan positiivisia vaikutuksia perustuslain 12 §:ssä turvatun sananvapauden toteutumiseen. Ehdotuksen tavoitteena on poistaa erityisesti häirintäkanteiden pelotevaikutuksia, joiden avulla pyritään vaikuttamaan julkiseen keskusteluun osallistuvien sananvapauden käyttämiseen ja sen muotoihin.

Ehdotus on merkityksellinen myös perustuslain 21 §:n kannalta, koska ehdotuksessa käytetyt keinot rajoittavat kantajan mahdollisuutta saada asiansa tuomioistuimen ratkaistavaksi tilanteissa, joissa kantajan esittämä kanne on selvästi perusteeton tai häirintätarkoituksessa nostettu.

6 Muut toteuttamisvaihtoehdot

6.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Vaihtoehtoisena tapana panna direktiivi täytäntöön olisi säätää suojakeinoista myös puhtaasti kansallisia SLAPP-kanteita varten. Tällöin tarvittavat lainsäädäntömuutokset voitaisiin tehdä oikeudenkäymiskaareen. Oikeusministeriön tiedossa ei kuitenkaan ole, että SLAPP-kanteita olisi Suomessa juurikaan esiintynyt. Tämä johtuu osaksi siitä, että prosessilainsäädännössä on nykyäänkin tehokkaita oikeussuojakeinoja. Lisäksi suuri valtaosa Euroopassa vireillepannuista SLAPP-kanteista olisi Suomessa rikosasioita, joihin direktiivin oikeussuojakeinot eivät kovin hyvin sovellu. Yleinen kaikkien riita-asioiden menettelysääntöjen muuttaminen olisi siksi tarpeellonta ja omiaan lähinnä monimutkaistamaan menettelysäännöstöä.

Edellä jaksossa 3 on tarkemmin arvioitu eräiden keskeisten velvoitteiden käsittelemisen yhteydessä vaihtoehtoisia tapoja panna direktiivi täytäntöön ja selostettu niiden seurauksia.

6.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

6.2.1 Ruotsi

Ruotsissa SLAPP-direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta on tehty ministeriön selvitys (Ds 2025:5 Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten), jossa käsitellään kansallisessa täytäntöönpanossa tarvittavia lainsäädäntömuutoksia. Selvityksen mukaan kansallista direktiivin edellyttämää sääntelyä ei ole hakemusten nopeutetusta käsittelystä, vakuuden asettamisesta tai toimivallasta ratkaista kolmannen maan tuomioistuimessa käytävään oikeudenkäyntiin liittyvät kanteet. Selvityksen mukaan direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta huolehdittaisiin säätämällä uusi kansallinen laki.

Varhainen hylkääminen

Rättegångsbalk (1942:740) 42 luvun 5 §:n 1 momentti sisältää säännöksen haastehakemuksen hylkäämisestä haastetta antamatta. Lainkohdan mukaan tuomioistuin voi ratkaista asian viran puolesta välittömästi haastetta antamatta, mikäli haastehakemukseen ei sisälly oikeusperustetta tai se on muuten ilmeisen perusteeton.

Säännöksen arvioidaan selvityksessä täyttävän direktiivin asettamat velvoitteet kanteen varhaisesta hylkäämisestä, koska velvoite hylätä haastehakemus ilmeisen perusteettomana haastetta antamatta tarjoaa selvityksen mukaan vastaajalle vahvemman suojan kuin vastaajan oikeus vaatia kanteen hylkäämistä ilmeisen perusteettomana (s. 54). Joka tapauksessa vastaaja voi selvityksen mukaan vaatia kanteen hylkäämistä selvästi perusteettomana haasteen antamisen jälkeenkin sillä perusteella. Erillistä säännöstä tästä ei kuitenkaan ole.

Vakuus

Ruotsissa pääsääntönä on, ettei riita-asiassa asianosaisella ole oikeutta vaatia vakuutta oikeudenkäyntikulujaan varten. Poikkeuksesta säädetään laissa ulkomaisen kantajan velvollisuudesta asettaa vakuus oikeudenkäyntikustannuksista (lagen om skyldighet för utländska kändande att ställa säkerhet för rättegångskostnader, 1980:307, säkerhetslagen). Mainittu laki koskee riita-, rikos- ja hakemusasioissa tilanteita, joissa ulkomainen kantaja nostaa kanteen Ruotsissa asuvaa henkilöä tai ruotsalaista oikeushenkilöä vastaan. Velvollisuutta asettaa vakuutta ei ole kantajalla, jolla on kotipaikka Ruotsissa tai ETA-alueella tai joka oleskelee siellä poliittisena pakolaisena tai ilman kansalaisuutta. Lain soveltamisalan ulkopuolelle on suljettu eräitä asiaryhmiä kuten tietyt työoikeudelliset asiat ja asunto-oikeusasiat.

Vakuus koostuu mainitun lain 3 §:n mukaan pantista tai takauksesta. Takauksen on oltava omavelkainen, ja jos takaajia on useita, yhteisvastuullinen. Ellei vastaaja hyväksy vakuutta, tuomioistuin ratkaisee asian. Vakuus otetaan tuomioistuimen tai sen määräämän henkilön haltuun.

Mainitun lain 4 §:n mukaan vakuutta on vaadittava viimeistään silloin, kun vastaaja ensi kerran käyttää puhevaltaa asiassa. Jos vastaajalla on tuolloin laillinen este esittää vaatimusta, se on esitettävä heti kun este lakkaa. Lain sanamuodon perusteella vakuuden asettamiseen ei liity harkintaa, vaan tuomioistuimen on se vaatimuksesta asetettava. Ellei kantaja määrääjassa aseta hyväksyttävää vakuutta, kanne jätetään tutkimatta. Jos vakuus on asetettu määrääjassa mutta sitä ei ole määrääjassa hyväksytty, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä kantajan täydentämään vakuutta (Prop. 1979/80:78 s. 15). Kantaja voi hakea muutosta tuomioistuimen vakuutta koskevaan

päätökseen vasta pääasian yhteydessä (Prop. 1979/80:78 s. 13–14). Jos tuomioistuin on hyväksynyt vakuuden, jota vastaaja ei ole hyväksynyt, vastaaja voi hakea päätökseen muutosta kuin sellaiseen päätökseen, jolla oikeudenkäyntiväite on hylätty.

Säkerhetslagen ei sisällä täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Vaikka oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta koskevaan ratkaisuun haettaisiin muutosta, vastaaja voi täytäntöönpanoa koskevien tavanomaisten säännösten mukaisesti hakea ulosmittausta oikeudenkäyntikuluja varten asetetusta pantista (Prop. 1979/80:78 s. 14–15). Panttia ei kuitenkaan voida myydä ennen kuin ulosottooperuste on saanut lainvoiman.

Ruotsissa on arvioitu, ettei nykyinen vakuutta koskeva sääntely riitä direktiivin velvoitteiden täyttämiseen, joten asiasta on selvityksen mukaan säädettävä erikseen (s. 47). Selvityksen mukaan vakuuden asettamista koskevissa uusissa säännöksissä olisi seurattava säherhetslagenin säännöksiä. Vakuuden tulisi kattaa myös mahdolliset oikeudenkäyntikulut muutoksenhakutuomioistuimissa. Ellei vastaaja hyväksy kantajan asettamaa vakuutta, tuomioistuimen on lausuttava vakuuden arvosta, ja huomioitava ratkaisussaan kaikki ne olennaiset kulut, jotka vastaaja voi joutua korvaamaan. Vastaajan on vaadittava vakuuden asettamista viimeistään silloin, kun vastaaja ensi kerran käyttää puhevaltaa asiassa.

Ehdotetun säännöksen mukaan vakuuden asettaminen edellyttäisi vastaajan vaatimusta ja erityisiä syitä. Vakuus kattaisi oikeudenkäyntikulut mutta ei vahingonkorvausta. Erikseen säädettäisiin, ettei velvollisuutta vakuuden asettamiseen olisi, jos näin on sovittu Ruotsia sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa. Sopimuksista, joissa on tämänkaltaisia määräyksiä, on annettu hallituksen tiedoksianto 2023:450 (Tillkännagivande om befrielse i vissa fall för utländska kändande att ställa säkerhet för rättegångskostnader).

Seuraamukset

Selvityksessä on katsottu, ettei direktiivin täytäntöönpano edellytä uusista seuraamuksista säättämistä (s. 63). Tämä perustuu ennen muuta siihen, että Ruotsissa on Suomesta poiketen kriminalisoitu erilainen moitittava menettely oikeudenkäynnissä. Tätä koskevat säännökset ovat rättegångsbalkenin 9 luvussa. Säännöksiä tiettävästi sovelletaan verraten harvoin, ja tavanomaisempaa on puuttua moitittavaan menettelyyn oikeudenkäyntikulusäännöksiä soveltamalla (s. 63–64). Mainitun luvun 1 §:n mukaan asianosainen, joka vastoin parempaa tietoaan panee vireille oikeudenkäynnin riita-asiassa, tuomitaan sakkoon. Säännöksen soveltaminen ei oikeuskirjallisuuden mukaan edellytä sitä, että kanne on ollut perusteton (Robert Nordh ja Per Henrik Lindblom: Kommentar till RB, Häfte 1, Kapitel 1–9,

2001, s. 9; vrt NJA II 1943 s. 89). Toimivaltainen tuomioistuin on se tuomioistuin, joka käsittelee tai käsitteli asian. Riippumatta tavasta, jolla asia tulee vireille, esitutkintaa ei suoriteta. Saman luvun 2 §:n mukaan asianosainen, joka valittaa tuomiosta tai päätöksestä vastoin parempaa tietoaan, tuomitaan sakkoon (ks. NJA 1967 s. 348). Sakkoon voidaan saman luvun 3 §:n nojalla tuomita myös oikeudenkäynnissä viivyttelevä asianosainen. Mainitut säännökset koskevat saman luvun 4 §:n nojalla myös asianosaisen asiamiehiä. Kuten todettu, seuraamusten tuomitseminen ei ole erityisen tavallista (emt s. 194).

Rikoksista, jotka perustuvat menettelyyn oikeudenkäynnissä, voidaan tuomita euroääräisenä tuomittavia sakkoja tai päiväsakkoja. Käytännössä sakot ovat yleensä olleet verraten alhaisia. Koska sääntely jättää tuomioistuimelle merkittävästi harkintavaltaa, järjestelmän on katsottu tehokkuuden ja oikeasuhtaisuuden osalta täyttävän direktiivin vaatimukset.

Ruotsissa ei ole nimenomaisesti säädetty siitä, että vastaaja voi direktiivin edellyttämällä tavalla vaatia rikosoikeudellisen seuraamuksen tuomitsemista kantajalle. Lain mukaan tuomioistuin voi ottaa asian käsiteltäväkseen omasta aloitteestaan tai syyttäjän vaatimuksesta. Selvityksessä on kuitenkin todettu, ettei mikään estä vastaajaa kiinnittämästä tuomioistuimen tai syyttäjän huomiota tarpeeseen tuomita kantajalle rikosoikeudellinen seuraamus tai tekemästä asiasta rikosilmoitusta (s. 65–66). Tämän on katsottu täyttävän direktiivin vaatimukset.

6.2.2 Norja

Norja ei ole EU:n jäsen. Norjassa on kuitenkin kansallisia säännöksiä, joiden tarkastelamista tässä yhteydessä voi pitää perusteltuna.

Menettelystä riita-asian oikeudenkäynnissä säädetään Norjan tvistelovenissa (lov om mekling og rettergang i sivile tvister). Sen 9 luvun 4 §:n nojalla on mahdollista ratkaista erinäisiä menettelyllisiä seikkoja, kuten se, onko tarkoituksenmukaista toimittaa suullinen käsittely jo valmistelun aikana ja ratkaista asia sen jälkeen sekä onko asian käsittely mahdollista jakaa osiin. Lain 9 luvun 8 §:ssä säädetään lisäksi yksinkertaistetusta menettelystä. Pykälän mukaan tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta ratkaista asian yksinkertaistetussa menettelyssä, jos on selvää, että asianosaisen esittämää vaatimusta ei voida hyväksyä kokonaan tai osittain tai ettei vaatimusta vastaan esitetty väite voi menestyä. Pykälän 2 momentin mukaan yksinkertaistettu menettely voidaan käynnistää milloin tahansa valmistelun aikana.

Vakuudesta säädetään tvistelovenin 20 luvun 11 §:ssä. Kantajan, jonka kotipaikka ei ole Norjassa, on vastaajan pyynnöstä asetettava vakuus oikeudenkäyntikulujen korvaamiseksi asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa. Vastaaja ei voi kuitenkaan vaatia vakuutta, mikäli kantajalla on asuinpaikka Euroopan talousalueella, mikäli kansainväliset velvoitteet vaativat ulkomailla asuvien tasavertaiseen kohteluun oikeudenkäynnissä suhteessa Norjassa asuviin tai mikäli velvoite asettaa vakuus olisi kohtuutonta ottaen huomioon asian luonne, asianosaisten väliset suhteet sekä muut asian olosuhteet. Lain 20 luvun 11 §:n 3 momentin mukaan vakuutta on vaadittava viimeistään silloin, kun vastaaja ensi kerran käyttää puhevaltaa asiassa kyseisessä tuomioistuimessa. Pykälän 4 momentin mukaan tuomioistuin määrittää vakuuden määrän. Ellei kantaja määräajassa aseta hyväksyttävää vakuutta, kanne jätetään tutkimatta.

6.2.3 Tanska

Direktiivi ei koske Tanskaa. Myös Tanskassa on kuitenkin kansallisia säännöksiä, joiden tarkastelemista tässä yhteydessä voi pitää perusteltuna.

Vakuuden asettamisesta säädetään retsplejelovenin (lov om rettens pleje) 311 §:n 4 momentissa. Lainkohtaa sovelletaan, kun asianosaisella ei ole oikeudellista avustajaa. Tällöin tuomioistuin voi asettaa oikeudenkäyntimenettelyn aloittamisen ehdoksi sen, että asianosainen asettaa vakuuden vastapuolen oikeudenkäyntikulusta. Tuomioistuin ratkaisee vakuuden laadun ja määrän. Vakuuden asettamisesta ulkomaisia antajia koskien on lisäksi säädetty lain 321 §:ssä. Säännöksen mukaan kantajan, jonka kotipaikka ei ole Euroopan talousalueella, on vastaajan pyynnöstä asetettava vakuus oikeudenkäyntikulujen korvaamiseksi. Vakuuden luonteen ja määrän määrittää tuomioistuin, joka voi myös erityisistä syistä vapauttaa kantajan vakuuden asettamisesta. Mikäli kantaja kieltäytyy asettamasta vakuutta, kanne jätetään tutkimatta (afvises). Pykälän 2 momentin perusteella vaatimusta vakuuden asettamisesta ei sovelleta, mikäli kantajan kotipaikka on sellaisessa maassa, jossa tanskalainen kantaja olisi vapautettu velvollisuudesta asettaa vakuus oikeudenkäyntikulujen korvaamiseksi.

Retsplejeloven mahdollistaa kantajan tuomitsemisen sakkoon tilanteessa, jossa hän on perusteettomasti nostanut kanteen tuomarin epäasianmukaisesta menettelystä. Tästä säädetään oikeudenhoitolain 49 §:n 5 momentissa. Yleisempää seuraamus-sääntelyä perusteettomista kanteista ei mainitussa laissa ole.

6.2.4 Saksa

Saksassa direktiivin asettamia velvoitteita ei ole vielä pantu kansallisesti täytäntöön. Kansallisesti on kuitenkin säädetty toimenpiteistä, joilla on pyritty ehkäisemään häirintäkanteita.

Siviiliprosessiasetuksen (Zivilprozessordnung) 253 §:ssä säädetään niistä seikoista, jotka on kanteessa mainittava. Asetuksen 280 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä, että kanteen tutkittavaksi ottaminen käsitellään erikseen. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa oikeudenkäyntimenettelyn tehokkuus.

Vakuudesta säädetään siviiliprosessiasetuksen 6 luvussa. Asetuksen 110 §:n 1 momentin mukaan kantajan, jonka asuinpaikka ei ole Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen sopimusvaltiossa, on vastaajan pyynnöstä asetettava vakuus oikeudenkäyntikulujen kattamiseksi. Pykälän 2 momentti sisältää poikkeukset velvollisuudesta asettaa vakuus. Sen mukaan velvollisuutta ei sovelleta, jos kansainväliset sopimukset estävät vakuuden vaatimisen, kantaja omistaa Saksassa sellaista omaisuutta, jolla oikeudenkäyntikulut voidaan korvata, kysymys on vastakanteesta tai jos kanne on nostettu ns. julkisen haasteen (*öffentlichen Aufforderung*) perusteella. Siviiliprosessiasetuksen 112 §:n mukaan tuomioistuin määrää asetettavan vakuuden määrän vastaajalle todennäköisesti aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen perusteella. Pykälän 3 momentin mukaan vastaaja voi vaatia lisävakuuden asettamista, mikäli käy ilmi, ettei asetettu vakuus ole riittävä.

Asetuksen 113 §:n mukaan tuomioistuimen on asetettava kantajalle määräaika, jonka kuluessa vakuus on asetettava. Jos kantaja ei aseta vakuutta määräajassa, kanne on vastaajan pyynnöstä julistettava peruutetuksi. Jos kysymys on kantajan käyttämästä muutoksenhakukeinosta, se on samalla perusteella hylättävä.

6.2.5 Ranska

Ranskassa direktiivin asettamia velvoitteita ei ole vielä pantu kansallisesti täytäntöön. Ranskassa on kuitenkin jo ennen direktiiviä kansallista sääntelyä muun muassa vakuuden asettamisesta ja vilpillisesti menetelleelle kantajalle tuomittavista seuraamuksista.

Kanteen hylkäämisestä varhaisessa vaiheessa ei Ranskassa ole nimenomaisia säännöksiä. Siviiliprosessilain (code de procédure civil) 807 artiklan mukaan tuomioistuimen on mahdollista ratkaista nopeutetulla käsittelyllä ensin yksi tai useampi vaatimus asianosaisten sitä pyytäessä. Säännöstä ei ole mahdollista soveltaa ilman kantajan suostumusta.

Vakuuden asettamisesta yhdessä erityistilanteessa on säädetty Ranskassa julkisuutta, korruptiota ja talouselämän nykyaikaistamista koskevassa laissa (LOI n° 2016-1691 du 9 décembre 2016 relative à la transparence, à la lutte contre la corruption et à la modernisation de la vie économique). Kysymys on yhdenlaisesta ilmoittajansuojatilanteesta. Lain 10–1 artiklan perusteella henkilöt, jotka ovat julkistaneet tietoja laissa säädetyin edellytyksin, eivät ole siviilioikeudellisessa vastuussa vahingoista, jotka ovat aiheutuneet tietojen julkistamisesta, jos heillä oli perusteltu syy uskoa, että tällaisten tietojen julkistaminen oli välttämätöntä yleisen edun turvaamiseksi. Jos tällaista henkilöä vastaan nostetaan kanne, jolla pyritään estämään tietojen julkistaminen, vastaaja voi vaatia, että kantaja asettaa vastaajan oikeudenkäyntikuluja varten vakuuden. Vastaajan velvollisuutena on esittää selvitys siitä, että kysymyksessä on tällainen tilanne. Tuomioistuin päättää vakuuden määrittämisestä osapuolten taloudellisen tilanteen perusteella.

Ranskassa siviiliprosessilain 32–1 artiklan mukaan se, joka menettelee oikeudenkäynnissä viivytellen tai loukkaavalla tavalla voidaan tuomita enintään 10 000 euron suuruiseen siviilioikeudelliseen sakkoon (*amende civile*). Rikosprosessilaissa on lisäksi säädetty 15 000 euron sakosta sille, joka menettelee oikeudessa viivytellen tai vilpillisesti (177-2 artikla ja 392-1 artikla, code de procédure pénale).

7 Lausuntopalaute

7.1 Lausuntokierros

8 Säännöskohtaiset perustelut

8.1 Laki julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta rajat ylittäviltä häirintäkanteilta

1 §. Lain tarkoitus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin direktiiviä vastaten, että lain tarkoituksena on suojella julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä selvästi perusteettomilta vaatimuksilta ja väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Lainkohdasta ilmeni, että laissa säädetään suojakeinoja toisaalta selvästi perusteettomia vaatimuksia varten ja toisaalta väärinkäyttöön perustuvia oikeudenkäyntejä varten. Jälkimmäinen käsite, joka määriteltäisiin 3 §:ssä, on laajempi, ja sisältää osan niistä tilanteista, joissa kanne on selvästi perusteeton.

Pykälän 2 momentissa tuotaisiin esiin selvyuden vuoksi, että lailla pannaan täytäntöön SLAPP-direktiivi.

2 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin direktiivin 1 ja 2 artikloita vastaten, että lakia sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja jotka perustuvat osallistumiseen julkiseen keskusteluun.

Kuten edellä jaksossa 3.2 on tuotu esiin, ”siviili- ja kauppaoikeudellinen riita-asia” on unionioikeudellinen käsite, jota on tulkittava autonomisesti suhteessa kansalliseen oikeudenalajaotukseen. Lakia voidaan kuitenkin tyypillisesti soveltaa ainoastaan dispositiivissa riita-asioissa. Tämä johtuu laissa säädettyjen suojakeinojen luonteesta ja julkiseen keskusteluun osallistumista koskevasta soveltamisalarajoituksesta. Muun muassa vaatimus vakuuden asettamisesta ja sen laiminlyömisestä aiheutuva kanteen jättäminen tutkimatta ei käytännössä voisi tulla kysymykseen

esimerkiksi isyyden vahvistamista tai lapsen huoltoa koskevassa asiassa. Indispositiivinen riita-asia ei lisäksi tyypillisesti perustu sellaiseen julkiseen keskusteluun osallistumiseen, josta tässä laissa on kysymys. Esimerkiksi lapsen huoltoa koskevassa riidassa julkiseen keskusteluun osallistumista ei olisi huoltajan kirjoittelu asiasta sosiaalisessa mediassa. Suojakeinojen tosiasiallinen rajaaminen dispositiivisiin asioihin on selvästi myös direktiivin tarkoitus, kun direktiiviä tulkitaan kokonaisuutena.

Käytännössä laki voisi Suomessa tulla sovellettavaksi lähinnä yleisissä tuomioistuimissa ja mahdollisesti markkinaoikeudessa. Lakia sovellettaisiin myös muutoksenhakutuomioistuimissa.

Pykälän 2 *momentissa* rajattaisiin lain soveltamisalan ulkopuolelle rikosasiat ja syyteasian yhteydessä käsiteltävät rikoksesta johtuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset. Ratkaisevaa olisi se, missä prosessilajissa asia käsitellään.

Pykälän 3 *momentista* ilmeni, että kysymys on erityislaista suhteessa oikeudenkäymiskaareen. Sen osalta kuin muuta ei säädetä, noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Momentin tarkoituksena olisi selventää erityislain ja yleislain välistä suhdetta. Sillä ei esimerkiksi markkinaoikeuden osalta tarkoitettaisi muutettavan sitä, mitä lakia asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa sovelletaan.

3 §. Määritelmät. Pykälään sisältyisivät lain soveltamisalan kannalta keskeisimmät määritelmät.

Pykälän 1 *kohdassa* määriteltäisiin riita-asia, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Määritelmä perustuisi direktiivin 5 artiklaan. Määritelmän lähtökohta olisi pääsääntö, jonka mukaan asialla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Pääsäännön kumoutuminen edellyttäisi sitä, että molemmat kahdesta edellytyksestä täyttyvät. Ensinnäkin molemmilla asianosaisilla olisi oltava kotipaikka Suomessa. Toiseksi asian kannalta kaikkien merkityksellisten seikkojen tulisi liittyä Suomeen.

Asian kannalta merkityksellisen seikan käsitettä ei määriteltäisi laissa. Sitä ei määritellä direktiivissä. Kysymys olisi tapauskohtaisesta arvioinnista. Se, mikä kulloinkin asiassa on merkityksellistä, riippuisi tapauksen olosuhteista. Huomioon olisi otettava ennen muuta direktiivin tarkoitus suojata julkiseen keskusteluun osallistumista. Riita-asialla olisi liittymä tiettyyn julkiseen keskusteluun. Tästä seuraisi, että merkityksellisiä seikkoja olisi useimmiten perusteltua tarkastella sen kannalta, minäkalaiseen julkiseen keskusteluun osallistumisesta on kysymys. Jos kanne perustuisi esimerkiksi suomalaisen toimittajan laatimaan ja Suomessa julkaistuun uutiseen

puhtaasti kansallisesta asiasta, tällöin kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat tyypillisesti liittyisivät Suomeen. Toisaalta näin ei välttämättä olisi, jos uutisessa käsiteltäisiin esimerkiksi monikansallisen yhtiön ulkomailla harjoittamaa lahjontaa.

Pykälän 2 kohdassa määriteltäisiin julkiseen keskusteluun osallistuminen. Määritelmä perustuisi 4 artiklan 1 kohtaan ja olisi verraten laaja. Tyypillistä julkiseen keskusteluun osallistumista voisi olla esimerkiksi artikkelin kirjoittaminen tai julkaiseminen erilaisilla alustoilla, haastattelun antaminen tai muunlainen sananvapauden käyttäminen esimerkiksi tieteen tai taiteen piirissä. Huomionarvoista kuitenkin olisi, että julkiseen keskusteluun osallistuminen voisi lisäksi olla erilaista toimintaa kuten mielenosoitukseen osallistumista, kampanjan tai kyselyn järjestämistä tai jonkin julkaisun levittämistä. Kysymys olisi joka tapauksessa aina siitä, että luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö käyttää hänelle taattuina perusoikeuksia, kuten sananvapautta tai kokoontumisvapautta. Julkiseen keskusteluun osallistuminen edellyttäisi aina sitä, että kysymyksessä on yleistä etua koskeva asia. Yleisen edun käsite määriteltäisiin erikseen 3 kohdassa.

Pykälän 3 kohdassa määriteltäisiin yleisen edun käsite, joka liittyy julkiseen keskusteluun osallistumiseen. Yleistä etua koskeva asia olisi mikä tahansa asia, joka vaikuttaa yleisöön siinä määrin, että yleisö voi oikeutetusti olla siitä kiinnostunut. Määritelmä vastaisi direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa ja olisi laaja. Direktiivissä annetaan esimerkkejä asiaryhmistä, joissa esiintyy yleistä etua koskevia asioita. Luettelo ei ole tyhjentyvä. Siihen sisältyvät muun muassa perusoikeudet, ympäristö, korruptio ja disinformaation torjuminen. Toisaalla direktiivissä (johdantokappale 23) on katsottu, että myös tavaroiden tai tuotteiden laatu ja turvallisuus voivat olla yleistä etua koskevia asioita, kunhan kysymys ei ole puhtaasti yksittäisestä riita-asiasta, johon ei liity mitään yleistä etua koskevaa asiaa. Käytännössä yleisen edun käsitettä rajaisivat myös aiheet, jotka kuuluvat ennemminkin yksityiselämän piiriin kuin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tässä rajanvedossa ja käsitteen tulkinnessa muutokin voisi tarvittaessa saada johtoa myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä. Jotta asia koskisi yleistä etua, asian ei tarvitsisi olla sellainen, että yleisö on siitä kiinnostunut valmiiksi. Riittävää olisi, että yleisö voisi asiasta kuuluaan siitä kiinnostua.

Pykälän 4 kohdassa määriteltäisiin väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin käsite. Määritelmä vastaisi direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa annettua määritelmää julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavalle väärinkäyttöön perustavalle oikeudenkäynnille. Käsite olisi merkityksellinen muun muassa häirintäkannemaksua koskevan 12 §:n soveltamisen kannalta. Mainitussa direktiivin kohdassa annetaan esimerkkejä viitteistä, jotka kertovat siitä, että kysymyksessä saattaa olla väärinkäyttöön perustuva oikeudenkäynti.

Väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin määritelmään kuuluisi kaksi tekijää. Vaikka tekijöitä tulisi arvioida erikseen, käytännössä ne saattaisivat useinkin kuulua yhteen. Ensinnäkin oikeudenkäynnin pitäisi olla pääasiallisesti pantu vireille julkisen keskustelun vaientamiseksi, estämiseksi tai rajoittamiseksi. Kysymys olisi tapauksen yksityiskohtien ja sen taustan perusteella objektiivisesti tehtävästä arvioinnista. Merkityksellistä olisi kanteen liittymä siihen julkiseen keskusteluun, jonka vaientamisesta, estämisestä tai rajoittamisesta olisi kysymys. Vaatimukset voivat olla täysin tai osittain perusteettomia. Tämä tarkoittaa, ettei vaatimuksen tarvitse välttämättä olla täysin vailla perustetta, jotta se voidaan katsoa väärinkäytöksi. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun kantajalla on peruste kohtuulliselle vahingonkorvausvaatimukselle, mutta vaatimuksen määrä on kohtuuton. Huomionarvoista toisaalta on, että pelkkä vaientamistarkoitus ei itsessään vielä tee oikeudenkäynnistä väärinkäyttöön perustuvaa. Esimerkiksi kantajalla, jota kohtaan esitetään valheellisia tai harhaanjohtavia väitteitä, olisi jatkossakin täysi oikeus puolustautua tällaiselta toiminnalta ja nostaa kanne sen varmistamiseksi, että valheellisten väitteiden esittäminen lakkaa.

Toiseksi oikeudenkäynnin todellisen tarkoituksen tulisi olla jotain muuta kuin oikeussuojan saaminen. Tämä tarkoittaisi sitä, että kantajan tarkoituksena ei olisi aidosti oikeussuojan saaminen tai minkään oikeuden käyttäminen. Tarkoituksen tulisi ennemmin olla julkiseen keskusteluun osallistumisen lamaannuttaminen. Myös tämän kriteerin täyttymistä arvioitaisiin objektiivisesti. Toisaalta merkityksellistä voisi tapauskohtaisesti olla myös se, miten kantaja on subjektiivisesti arvioinut kanteensa perusteita. Jos kantaja on esimerkiksi vilpittömästi erehtynyt panemaan vireille perusteettoman kanteen, tämä ei tee oikeudenkäynnistä väärinkäyttöön perustuvaa. Viite muun tarkoituksena kuin oikeussuojan saamisen tavoittelemisesta voisi olla esimerkiksi kokonaan tai osittain perusteettoman tai määrältään kohtuuttoman vaatimuksen esittäminen. Samaan viittaisi sellainen menettely, jonka tarkoituksena on viivyttää asian ratkaisemista tai aiheuttaa kohtuuttomia kustannuksia vastaajalle, esimerkiksi vaatimuksia muuttelemalla ja panemalla vireille useita kanteita eri tuomioistuimissa. Myös kantajan toiminta ennen oikeudenkäyntiä voisi olla viite oikeudenkäynnin todellisesta tarkoituksesta, jos kantaja on esimerkiksi pelotellut, häirinyt tai uhkaillut vastaajaa ennen oikeudenkäyntiä tai sen aikana.

Oikeudenkäynnin perustuminen väärinkäyttöön olisi unionioikeudellinen käsite. Sellaisena se ei välttämättä tarkoittaisi samaa kuin oikeuden väärinkäytön kieltä, joka sisältyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artiklaan ja kansalliseen oikeusjärjestykseen (ks. KKO 2011:68, kohta 10; KKO 2020:68, kohta 41).

4 §. Asian käsittelyn kiireellisyys. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta käsitellä ja ratkaista varhaista hylkäämistä ja vakuuden asettamista koskevat vaatimukset ilman aiheutonta viivytystä. Tämä perustuisi direktiivin 7 artiklan 1 kohtaan. Erillistä määräaika ei säädettäisi.

Kuten muissakin asioissa, asianosaisilla olisi mahdollisuus vaatia asian käsittelemistä kiireellisenä oikeudenkäymiskaaren 19 luvun 1 §:n nojalla.

5 §. Kanteen hylkääminen selvästi perusteettomana. Pykälässä pantaisiin täytäntöön direktiivin 11 artikla säätämällä vastaajan oikeudesta vaatia kanteen tai sen osan hylkäämistä selvästi perusteettomana. Pykälällä ei puututtaisi osatuomion antamista koskeviin sääntöihin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että vastaajalla on oikeus esittää vaatimus kanteen tai sen osan hylkäämisestä selvästi perusteettomana. Tässä momentissa tarkoitettulle vaatimukselle ei olisi erityisiä muotovaatimuksia ja se voitaisiin esittää kirjallisesti tai suullisesti. Vaatimus olisi perusteltava asian vaatimalla tavalla. Vaatimuksen esittämistavasta ei säädettäisi erikseen. Vaatimuksen voisi sen vuoksi esittää kirjallisesti tai esimerkiksi suullisessa valmistelussa myös suullisesti. Vaatimuksessaan vastaaja voisi esimerkiksi väittää, että kanteessa tai sen osassa ei ole kysymys aidosta oikeussuojan tarpeesta vaan pyrkimyksestä rangaista vastaajaa julkiseen keskusteluun osallistumisesta.

Vaatimuksen voisi esittää missä vaiheessa valmistelua hyvänsä, myös ennen kanteeseen vastaamista. Tähän pykälään perustuvaa vaatimusta ei kuitenkaan voisi esittää enää pääkäsittelyssä, koska tällöin kysymys ei olisi enää hylkäämisestä varhaisessa vaiheessa. Jos vastaajan vaatimus hylättäisiin, siihen voisi hakea 15 §:n nojalla muutosta pääasian ratkaisun yhteydessä, ja tätä kautta vaatimus voisi tulla käsiteltäväksi myös muutoksenhakuomioistuimessa, jos vastaajalla on intressi hakea ratkaisuun muutosta. Toisaalta muutoksenhakuintressiä koskevat yleiset säännöt voivat johtaa siihen, että asiansa käräjäoikeudessa voittanut vastaaja voisi muutoksenhakijan vastapuolena toistaa varhaista hylkäämistä koskevan, käräjäoikeuden hylkäämän vaatimuksen vielä hovioikeudessakin.

Selvästi perusteeton merkitsisi samaa kuin oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 1 momentissa ja saman luvun 13 §:ssä sekä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 13 §:ssä. Kysymys olisi siten esimerkiksi sellaisesta tilanteesta, että vaatimus ei perustu lakiin ja että ilmoitetusta perusteesta ei voi seurata pyydettyä seuraamusta. Lisäksi perusteettomuudella tarkoitetaan sitä, että vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja (HE 15/1991 vp s. 54). Vaatimuksen määrän suhteettomuus tai epäily kanteen perustumisesta pyrkimykseen vaientaa julkista

keskustelua eivät olisi sellaisia seikkoja, jotka itsessään tekisivät kanteesta selvästi perusteettoman. Tällaisissa tilanteissa sovellettavaksi tulisivat muut direktiivissä säädetyt suojakeinot.

Kuten nykyään, selvästi perusteettomana voitaisiin kuitenkin hylätä myös sellaiset kanteet, joissa on kysymys selkeästi oikeuden väärinkäytännöstä. Yksittäisessä tilanteessa ratkaistavaksi jäisi tällöin yleisten oppien mukaisesti, onko kysymys oikeussuojan tarpeen puuttumisesta koskevasta prosessinedellytyksestä vai kanteen aineellisesta perusteettomuudesta.

Tuomioistuimen olisi annettava vaatimukseen perusteltu päätös. Kysymyksessä olisi asiaratkaisu. Jos vastaajan vaatimus hylättäisiin, asiansa hävinnyt vastaaja voisi hakea muutosta ratkaisuun pääasiaratkaisun yhteydessä. Jos jokin kantajan kannevaatimus hylätään selvästi perusteettomana, kysymys olisi osatuomiosta, johon olisi oikeus hakea muutosta tavalliseen tapaan. Jos koko kanne hylätään, päätökseen voisi hakea muutosta kuten kanteen hylkäävään ratkaisuun tavallisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä, jota olisi noudatettava, kun vastaaja on esittänyt vaatimuksen. Tuomioistuimen olisi tällöin kuultava kantajaa vaatimuksesta, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Ilmeisen tarpeetonta kuuleminen voisi olla silloin, kun vastaajan vaatimus on selvästi perusteeton tai täysin perustelematon. Kannetta tai sen osaa ei voisi tämän pykälän nojalla vastaajan vaatimuksesta hylätä kantajaa kuulematta.

Kuuleminen tarkoittaisi lähinnä sitä, että kantajalle varattaisiin tilaisuus perustella kannettaan siltä osin kuin vastaaja on vaatinut sen hylkäämistä selvästi perusteettomana. Kuten direktiivin perustelukappaleesta 39 ilmenee, tarkoituksena olisi sen mahdollistaminen, että tuomioistuin voi ratkaista vaatimuksen. Kantajan velvollisuutena olisi tarvittaessa perustella vaatimus ainakin siinä määrin, että tuomioistuimen on mahdollista todeta, että kanne tai sen osa ei ole ilmeisen perusteeton. Perusteluvollisuuden laajuus riippuisi asian laadusta, kanteesta ja vastaajan vaatimuksesta. Käytännössä keskustelun kohteena tässä vaiheessa olisi se, perustuuko kanne vaientamistarkoitukseen vai aitoon oikeussuojan tarpeeseen.

Tarkoitus ei olisi, että asianosaiset esittäisivät tässä vaiheessa näyttöä vaatimuksen tueksi tai sitä vastaan. Kysymys olisi ennen kaikkea vaatimuksen oikeudellisesta perustelemisesta. Kuten yleensäkin, tuomioistuin voisi nojata yleisesti tunnettuihin seikkoihin kuten luonnonlakeihin ja kausaalisääntöihin. Kysymys olisi valmistelussa tehtävästä ratkaisusta, eikä vaatimuksen ratkaisemisen siten tulisi edellyttää

esimerkiksi henkilötodistelun vastaan ottamista. Jos asianosainen vaatisi saada perustella kantansa suullisesti, tapauskohtaisesti olisi ratkaistava, olisiko asiassa järjestettävä suullinen valmisteluistunto.

6 §. Vakuus. Pykälässä pantaisiin täytäntöön direktiivin 10 artikla säätämällä oikeudenkäyntikulut kattavasta vakuudesta, jonka tuomioistuin voisi velvoittaa kantajan asettamaan. Vakuuden tarkoituksena olisi ehkäistä sitä, että asiansa voittanut vastaaja ei saa perittyä kantajalta tämän maksettavaksi tuomittuja oikeudenkäyntikuluja.

Vakuutta koskisi vaatimis- ja väittämistaakka, joten tuomioistuin ei voisi viran puolesta velvoittaa kantajaa asettamaan vakuutta. Tuomioistuin ei myöskään voisi velvoittaa kantajaa asettamaan suurempaa vakuutta kuin mitä vastaaja arvioi oikeudenkäyntikulujensa määräksi.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin ensinnäkin siitä, että vakuuden määrääminen olisi tuomioistuimen harkinnassa, mikä ilmaistaisiin sanoilla ”voi velvoittaa”. Harkinnassa huomioon otettavista seikoista säädettäisiin *2 momentissa*.

Vastaajan olisi erikseen vaadittava vakuuden asettamista. Kontradiktorisen periaatteen mukaisesti kantajan tulisi saada lausua vaatimuksesta.

Vakuus kattaisi vastaajan arvioidut oikeudenkäyntikulut. Korvattavia oikeudenkäyntikuluja olisivat oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettut oikeudenkäyntikulut. Käytännössä oikeudenkäyntikulut olisi yleensä aiheellista arvioida tuomioistuinkohtaisesti, koska mahdollisessa muutoksenhakuvaiheessa vakuuden määrää olisi mahdollista korottaa ehdotetun 8 §:n nojalla. Arvioitaessa vakuuden määrää mahdollista viivästyskorkoa ei voitaisi ottaa huomioon.

Tuomioistuimen tulisi päätöksessään asettaa määräaika, jonka kuluessa vakuus olisi asetettava. Tuomioistuin voisi kantajan vaatimuksesta pidentää määräaika. Jos kantaja ei määräaikaan mennessä asettaisi vakuutta, kanne jätettäisiin tutkimatta. Oikeudenkäyntikuluratkaisua ajatellen kantajan katsottaisiin näissä tilanteissa hävinneen asiansa oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla.

Ulosottomiehen tekemä ilmoitus olisi yleensä ratkaiseva sen suhteen, onko vakuus asetettu ajoissa. Kantajan ei toisaalta olisi käytännössä mahdollista vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti ulosottomies päättää vakuuden hyväksymisestä. Kantaja voi myös olla vilpittömästi siinä käsityksessä, että esimerkiksi hänen pantiksi tarjoamansa kiinteistön vakuusarvo riittää kattamaan tuomioistuimen määräämän vakuuden, vaikka ulosottomies päätyisikin pitämään vakuutta riittämättömänä. Näistä syistä

säännöstä olisi sovellettava kantajamyönteisellä tavalla. Jos vakuus on hyväksytty määräajan jälkeen mutta ennen kuin käräjäoikeus ratkaisee asian, tällaisessa tilanteessa kannetta ei tulisi jättää tutkimatta määräajan ylittymisen perusteella. Mikään ei sinänsä estä käräjäoikeutta pidentämään määräaikaa tai kehottamaan kantajaa täydentämään tarjoamaansa vakuutta. Näin tulisi kuitenkin menetellä vain sellaisissa tilanteissa, joissa kantajalla voidaan menettelynsä perusteella tai muutoin katsoa olevan tarkoitus asettaa hyväksyttävä vakuus. Tarkoituksena ei olisi puuttua siihen, mitä ulosotossa hyväksytään vakuudeksi.

Momentissa tuotaisiin selvyyden vuoksi esille, ettei velvollisuutta vakuuden asettamiseksi olisi, jos Suomea sitova kansainvälinen velvoite sen estäisi. Useassa Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa on määräys, joka rajoittaa mahdollisuuksia vaatia vakuutta esimerkiksi sopimusosapuolten kansalaisilta tai oikeushenkilöiltä, joilla on kotipaikka sopimuksen ratifioineissa valtioissa. Näin on esimerkiksi Haagin yleissopimuksessa 25.10.1980 kansainvälisluonteisten oikeudenkäyntien helpottamisesta (SopS 47/1988) ja useassa kahdenvälisessä sopimuksessa. Tyypillisesti tämänkaltaiset sopimusmääräykset kieltävät vaatimasta toisen valtion kansalaiselta tai oikeushenkilöltä, jolla on toisessa valtiossa kotipaikka, tuomioistuimessa sellaista vakuutta, jota ei vaadita Suomen kansalaisilta tai suomalaisilta oikeushenkilöiltä. Tämän lain mukainen vakuus ei perustuisi asianosaisten kansalaisuuteen vaan kanteen tai sen osan luonteeseen, ja se voitaisiin vaatia yhtä hyvin suomalaiselta kuin ulkomaalaiseltakin kantajalta. Sen vuoksi velvollisuus asettaa vakuus ei olisi ristiriidassa tämänkaltaisen sopimusmääräyksen kanssa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tekijöistä, joita tuomioistuimen olisi otettava huomioon vakuuden asettamista ja sen määrää harkitessaan. Kysymys olisi ennen kaikkea tasapainon löytämisestä kahden kilpailevan oikeuden eli kantajan ja vastaajan oikeussuojan tarpeen välillä. Merkitystä olisi ensinnäkin niillä seikoilla, jotka viittaavat oikeudenkäynnin perustumiseen väärinkäyttöön. Toiseksi merkitystä olisi asianosaisten asemalla. Kriteeri olisi sama kuin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:ssä. Taloudellisen aseman selvittämiseen tuomioistuimella ei sinänsä olisi mahdollisuuksia, vaan kysymys olisi notoristen seikkojen huomioimisesta. Kriteerin merkitys olisi ennen kaikkea siinä, että jos kysymyksessä olisi tunnetusti vakavarainen kantaja, esimerkiksi pörssi-yhtiö, velvoitetta asettaa vakuus ei yleensä voitaisi pitää kohtuuttomana. Sen sijaan jos kantajana olisi oikeusapua saava luonnollinen henkilö ja vakuuden asettaminen johtaisi siihen, että kantajan olisi luovuttava kanteesta, vakuuden asettamista olisi punnittava tarkemmin. Toisaalta tällaisessa tilanteessa vastaajalla olisi yleensä tarve siihen, että vakuus asetetaan.

Kolmanneksi merkitystä olisi vaaralla oikeudenkäyntikustannuksien jäämisestä vastaajan itsensä kannettavaksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että vastaajalla voidaan asian voittaessaankin olettaa olevan vaikeuksia saada kulujaan perityksi kantajalta. Se, mihin tämä arvio kulloinkin nojaisi, jäisi tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Pykälän 3 *momentin* mukaan vakuus olisi voimassa, kunnes tuomioistuimen pääasiassa antama ratkaisu saa lainvoiman. Toisin sanottuna vaikka kantaja, joka olisi veloitettu asettamaan vakuus, voittaisi asiansa, hänen asettamaansa vakuutta ei palautettaisi ennen kuin ratkaisu saa lainvoiman.

7 §. Vaatimus vakuuden asettamisesta. Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin siitä, että vaatimus voitaisiin esittää valmistelun aikana. Vakuutta ei voisi vaatia myöhemmin. Vakuuden korottamista voisi kuitenkin vaatia 8 §:n nojalla myöhemmin ja tarvittaessa vielä muutoksenhakuvaiheessakin. Jos tuomioistuin asettaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:ssä tarkoitetun määräajan, vakuutta voisi tämän määräajan jälkeen vaatia vain mainitun lainkohdan edellytysten täytyessä.

Pykälän 2 *momentista* ilmenee, että vastaajan olisi vaatiessaan vakuuden asettamista ilmoitettava erittely jo suoritetuista toimenpiteistä aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista ja arvio jatkossa aiheutuvista oikeudenkäyntikulujensa määrästä. Arvio olisi eriteltävä esimerkiksi tuntiveloituksen ja veloitettavien tuntien arvioidun määrän mukaan. Vastaajan olisi lisäksi arvioitava muut mahdolliset oikeudenkäyntikulunsa, jos niitä olisi. Kysymyksessä olisi arvio, eikä sillä olisi vaikutusta siihen, mitä asiamies voisi päämieheltä veloittaa tai mitä vastapuolelta voitaisiin vaatia käsittelyn päättyessä. Vakuutta ei kuitenkaan tulisi käyttää keinona painostaa kantaja peruuttamaan kanteensa vaan arvio olisi tehtävä parhaan käytettävissä olevan tiedon mukaisesti. Jos vastaajalla olisi avustaja, tämän velvollisuuksiin kuuluisi varmistua siitä, että arviota ei sikaaninomaisesti paisuteltaisi. Avustaja ei saisi esittää arviota liian korkeaksi vastoin parempaa tietoaan. Vaikka kysymystä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta ei tässä vaiheessa voitaisi luonnollisesti ratkaista, joissakin tilanteissa saattaisi olla perusteltua, että kantaja jo tässä vaiheessa ilmoitaisi alustavan kantansa oikeudenkäyntikulujen tarpeellisuuteen ja kohtuullisuuteen esimerkiksi tuntiveloituksen kohtuullisuuden osalta.

Arvio sitoisi tuomioistuinta siinä merkityksessä, että tuomioistuin ei voisi määrätä kantajaa asettamaan tätä suurempaa vakuutta. Tuomioistuin voisi kuitenkin määrätä vakuuden arviota pienemmäksi.

8 §. Vakuuden määrän korottaminen. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta vaatia jo asetetun vakuuden määrän korottamista.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että se tuomioistuimissa, jossa pääasia on vireillä, voi vastaajan vaatimuksesta korottaa kantajan asetettavaksi määrättyä vakuutta. Mahdollisuus olisi tarpeen, jos vastaajalle aiheutuvat oikeudenkäyntikulut osoittautuisivat aikaisemmin arvioitua suuremmiksi. Se olisi perusteltu myös siksi, ettei vastaajan tarvitsisi varmuuden vuoksi aluksi vaatia määrältään tarpeettoman korkean vakuuden asettamista. Erityisen tarpeellinen mahdollisuus vakuuden korottamiseen olisi tilanteissa, joissa asialle myönnetään jatkokäsittelylupa hovioikeudessa tai valituslupa korkeimmassa oikeudessa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 7 §:n 2 momenttia vastaten, että vastaajan olisi eriteltävä jo aiheutuneet ja odotettavissa olevat oikeudenkäyntikulunsa. Tarkoitus olisi mahdollistaa sen arvioiminen, onko vakuuden määrän korottamiseen aiheutta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vaatimuksen ratkaisemiseen ja korotettuun vakuuteen muutenkin sovellettaisiin, mitä 4 §:ssä, 6 §:ssä ja 9–10 §:ssä säädetään. Tämä merkitsisi esimerkiksi sitä, että vaatimus olisi käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

9 §. Menettely vakuuden asettamisessa. Pykälässä säädettäisiin vakuuden asettamisessa noudatettavasta menettelystä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että vakuuden asettamisessa noudatetaan sitä, mitä ulosottokeuran 3 luvun 43–44 §:ssä säädetään. Kuten 6 §:stä käy ilmi, vakuus asetettaisiin ulosottomiehelle. Viittaussäännöksen perusteella ulosottomiehen olisi tehtävä päätös vakuuden hyväksymisestä, jos vastaaja ei hyväksy vakuutta. Hyväksyttäviä vakuuksia olisivat pantti tai omavelkainen takaus, kuten ulosottokeuran 3 luvun 43 §:n 2 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että ulosottomiehen olisi ilmoitettava tuomioistuimelle, kun kantaja on asettanut vakuuden. Ilmoitusvelvollisuus syntyy vasta, kun vastaaja tai ulosottomies on hyväksynyt vakuuden. Ulosottomiehen tulisi ensin tiedustella vastaajalta, hyväksyykö hän tarjotun vakuuden, ja tehdä sitten tarvittaessa itse päätös vakuuden hyväksymisestä.

10 §. Vakuuden säilyttäminen ja palauttaminen. Pykälässä säädettäisiin, että suorituksen ottamisesta vakuudesta sekä vakuuden säilyttämisessä ja palauttamisessa noudatettaisiin ulosottokeuran 3 luvun 45–46 §:ää. Tämä merkitsisi, että jos oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta ei määrättäisi tai jos se määrättäisiin asetettua vakuutta pienempänä, vakuus olisi palautettava vasta, kun pääasiallinen ratkaisu saa lainvoiman. Tällöin olisi noudatettava ulosottokeuran 3 luvun 45 §:ssä säädettyä.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta koskeva ratkaisu pantaisiin täytäntöön soveltaen ulosottokaaren sääntöjä kuten tavanomainen maksutuomio.

Vakuudesta voitaisiin periä ne kulut, joiden korvaamiseksi vakuus on asetettu. Vakuus säilyisi yleisten esineoikeudellisten sääntöjen mukaisesti sen antajan omaisuutena, eikä estettä olisi siten sille, että se ulosmitattaisiin muun saatavan suorittamiseksi. Vakuudeksi annettu omaisuus olisi siten ulosottokaaren 4 luvun 44 §:ssä säädetyn mukaisesti mahdollista ulosmitata myös muusta velasta kuin vakuusvelasta.

Suorituksen ottamisesta vakuudesta on säännökset ulosottokaaren 3 luvun 46 §:ssä. Kuten 1 momentista käy ilmi, ulosottomies päättää pantin omistajan tai takaaajan suoritusvelvollisuudesta antamalla siitä erityisen päätöksen. Jos suoritus otetaan pantista, pantin erillistä ulosmittausta ei tarvita, vaan pantti muutetaan rahaksi niin kuin ulosmitatusta omaisuudesta säädetään (HE 216/2001 vp s. 138–139; HE 106/1995 vp s. 46). Sikäli kun takaukseen tai panttiin liittyy epäselviä siviilioikeudellisia kysymyksiä, ne voidaan tarvittaessa osoittaa erikseen riita-asiana kärjäoikeuden ratkaistaviksi ulosottokaaren 10 luvun 6 §:n mukaisesti. Täytäntöönpanoriitakanne voidaan nostaa myös ilman osoitusta saman luvun 13 §:n mukaisesti.

Varojen tilittämisessä vastaajalle noudatettaisiin soveltuvin osin ulosottokaaren 3 luvun 46 §:ää.

11 §. Vastaajan tukeminen oikeudenkäynnissä. Pykälässä säädettäisiin, että tuomioistuimien voi vastaajan pyynnöstä varata yhdistykselle tai muulle yhteisölle, jonka tarkoituksena on suojella tai edistää julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden oikeuksia, tilaisuuden tulla kuulluksi asiassa. Näin pantaisiin täytäntöön direktiivin 9 artikla.

Yhteisön voitaisiin pyynnöstä ja tuomioistuimen harkinnasta riippuen sallia esittää asiassa kirjallinen lausunto tai olla läsnä pääkäsittelyssä. Yhteisön voitaisiin sallia myös tekevän molemmat. Yhteisöstä ei tulisi asiassa asianosainen, vaan sen rooli oikeudenkäynnissä rinnastuisi kuultavaan, ja yhteisö vastaisi itse omista oikeudenkäyntikuluistaan. Jos yhteisön sallittaisiin olevan läsnä pääkäsittelyssä, sillä olisi samankaltainen läsnä- ja puheolo-oikeus kuin työsuojeluviranomaisella eräissä rikosasioissa (laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 50 §:n 2 momentti). Toisaalta joskus kysymys voisi olla ennemmin siitä, että yhteisön edustajaa kuullaan asiantuntijana, mistä säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34–36 §:ssä.

Kovin korkeita vaatimuksia ei ole tarkoitettu asetettavan sille, että yhteisön tarkoituksena olisi oltava suojella tai edistää julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden oikeuksia. Esimerkiksi yhdistyksen säännöistä ei olisi yleensä tarpeen esittää selvitystä. Riittävää useimmiten olisi, että vastaaja pyytäisi yhteisön saavan osallistua ja yhteisö haluaisi osallistua. Selvää olisi, että esimerkiksi ammattiliitot täyttävät vaatimuksen. Yhteisön tarkoitus voisi estää osallistumisen lähinnä silloin, jos oikeudenkäyntiin haluaisi omassa intressissään osallistua taloudellista voittoa tavoitteleva yhtiö. Yhteisön ei tarvitsisi olla suomalainen.

Tuomioistuimen harkinta asiassa olisi varsin vapaata sekä pyyntöön suostumisen että kuulemisen tavan osalta. Tarpeetonta yhteisöjen kuulemista tuomioistuimen ei tulisi sallia, koska se olisi omiaan paisuttamaan oikeudenkäyntiä.

12 §. Häirintäkannemaksun tuomitseminen. Pykälässä pantaisiin täytäntöön direktiivin 15 artikla säätämällä mahdollisuudesta tuomita väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille pannut kantaja häirintäkannemaksuun.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin, että väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille pannut kantaja voitaisiin määrätä vähintään 1 000 ja enintään 10 000 euron suuruiseen häirintäkannemaksuun. Vireille panneella henkilöllä tarkoitettaisiin kantajaa, mutta ei hänen asiamiestään. Väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin määritelmä olisi 3 §:ssä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin selvyuden vuoksi, ettei kanteen hylkääminen selvästi perusteettomana tai määräys vakuuden asettamisesta olisi häirintäkannemaksun tuomitsemisen edellytys. Jos vasta myöhemmässä vaiheessa kävisi ilmi, että oikeudenkäynti perustuu väärinkäyttöön, häirintäkannemaksun tuomitseminen voisi olla perusteltua siitä riippumatta, onko oikeudenkäynnin aiempiin vaiheisiin liittyviä oikeussuojakeinoja käytetty. Toisaalta häirintäkannemaksua ei välttämättä olisi aiheellista tuomita, vaikka kanne olisikin hylätty selvästi perusteettomana. Selvää tietysti olisi, ettei asiansa voittanutta kantajaa voitaisi tuomita häirintäkannemaksuun.

Pykälän *3 momentti* koskisi maksun tuomitsemisen edellytyksiä ja sen rahamäärään vaikuttavia seikkoja. Tuomioistuimella olisi asiassa harkinnanvaraa. Kuten edellä on todettu, häirintäkannemaksu ei automaattisesti seuraisi esimerkiksi kanteen hylkäämisestä selvästi perusteettomana. Häirintäkannemaksun tuomitsemisen edellytykset ja sen rahamäärään vaikuttavat perusteet olisivat samat.

Kysymys olisi kokonaisarviointista. Häirintäkannemaksun tarkoituksena olisi ehkäistä ennakolta julkisen keskustelun vaientamista. Suojeltava etu olisi siten yleinen. Maksun tuomitsemisen edellytysten ja sen rahamäärän harkinnassa merkitystä olisi sekä asianosaisten olosuhteilla että kantajan yleistä etua vaarantaneella menettelyllä.

Ensinnäkin tuomioistuimen olisi otettava huomioon ne perusteet, jotka tekevät oikeudenkäynnistä väärinkäyttöön perustuvan. Mitä selvemmin oikeudenkäynti perustuisi väärinkäyttöön, sitä perustellumpaa maksun tuomitseminen olisi. Jos kantajalla olisi puolestaan ollut aito oikeussuojan tarve, maksun tuomitseminen ei käytännössä voisi tulla kysymykseen. Maksun tuomitsemista ja korkeampaa rahamäärää perustelisi se, mitä selvemmin tapahtumat ennen oikeudenkäyntiä viittaisivat kiellettyyn vaientamistarkoitukseen. Viite voisi olla esimerkiksi perusteettomalla vaatimuksella uhkaileminen ennen oikeudenkäyntiä. Merkitystä olisi myös vaarantetun julkisen keskustelun ja yleisen edun luonteella. Mitä tärkeämpää yleistä etua koskevasta keskustelusta on kysymys, sitä perustellumpaa maksun tuomitseminen olisi.

Asianosaisten taloudellisella asemalla olisi käytännössä merkitystä ennen muuta häirintäkannemaksun rahamäärän kannalta. Huomioon olisi otettava maksun vaikutus oikeussuojan saatavuuteen. Kantajan heikko maksukyky olisi rahamäärää alentava peruste. Toisaalta huomioon olisi otettava kantajan vaatimuksen rahamäärä ja sen suhde vastaajan taloudelliseen kantokykyyn ja vaatimuksen tueksi esitettyihin perusteisiin. Mitä suuremmasta ja ilmeisemmin perusteettomasta vaatimuksesta olisi kysymys, sitä perustellumpi häirintäkannemaksu voisi olla.

Vielä merkitystä olisi annettava kantajan menettelylle kokonaisuutena. Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä kuvattua menettelyä lähentelevä toiminta, joka on omiaan aiheuttamaan tarpeettomia oikeudenkäyntikuluja oikeudenkäynnissä, voisi tukea maksun tuomitsemista ja korottaa sen määrää.

Tuomioistuin voisi ratkaisussaan nojautua oikeudenkäynnissä esille tulleisiin seikkoihin, eikä tuomioistuimen tehtävänä olisi selvittää viran puolesta esimerkiksi kantajan taloudellista kantokykyä. Esimerkkinä arviossa tavoitellusta tarkkuudesta huomiota voisi kiinnittää esimerkiksi siihen, että asianosaiselle on myönnetty asiassa oikeusapua, tai siihen, että kantajana on pörssiyhtiö.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että maksu voitaisiin myös jättää tuomitsematta, jos sen tuomitseminen olisi kohtuutonta. Kohtuuttomuutta arvioidaisiin nimenomaan kantajan kannalta. Kysymys olisi tapauskohtaisesta arvioinnista,

jonka tarkoituksena olisi viimesijaisesti varmistaa kohtuullisen lopputuloksen saavuttaminen asiassa, kun otetaan huomioon kantajan menettely ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

13 §. Menettely häirintäkannemaksua tuomittaessa. Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin voisi määrätä häirintäkannemaksun pääasiallisen yhteydessä. Vastaaja voisi vaatia häirintäkannemaksun tuomitsemista. Tuomioistuin voisi toisaalta tuomita maksun myös omasta aloitteestaan.

Ratkaisu olisi tavalliseen tapaan perusteltava. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä siihen, millä perusteella kysymyksessä on väärinkäyttöön perustuva oikeudenkäynti. Myös ratkaisu, jossa häirintäkannemaksua ei vastaajan vaatimuksesta huolimatta tuomita, olisi tavalliseen tapaan perusteltava.

Pykälän *2 momentista* ilmenisi selvyden vuoksi, että tuomioistuimen olisi noudatettava asiassa kuulemisperiaatetta, mikä kyllä olisi selvää muutoinkin (KKO 2012:30). Tuomioistuimen olisi kuultava sekä kantajaa että vastaajaa.

14 §. Kolmannessa valtiossa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvaaminen. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta ratkaista Suomessa kanne kolmannessa valtiossa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Näin pantaisiin täytäntöön direktiivin 17 artikla.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin voi velvoittaa kolmannessa valtiossa väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille panneen kantajan korvaamaan vastaajalle tuossa asiassa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut. Tällainen velvoite sisältyy direktiiviin implisiittisesti. Korvausvelvollisuus voisi koskea ainoastaan sellaisia oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavasta väärinkäyttöön perustuvasta oikeudenkäynnistä. Huomioon olisi otettava, että direktiiviä sovelletaan vain siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Näin ollen myös väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin, jonka oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta olisi kysymys, olisi kuuluttava direktiivin soveltamisalalle.

Rikosasiat on rajattu direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle. Siten rikosasiassa aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voitaisi tuomita tämän pykälän nojalla korvattavaksi. Direktiivin velvoite on kuitenkin tulkinnanvarainen sen osalta, koskeeko se esimerkiksi siviiliasiana kolmannessa valtiossa käsiteltyä kunnianloukkauskannetta, joka Suomessa olisi pikemminkin rikosasia. Perustellulta vaikuttaa kuitenkin katsoa, että direktiivin ulkopuolelle rajataan vain nimenomaan rikosoikeudellisissa

menettelyssä kolmannessa valtiossa käsitellyt asiat. Ratkaisevaa on, onko asia unionin oikeuden käsitteistön mielessä siviili- ja kauppaoikeudellinen asia, jolla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Pykälää sovellettaisiin riippumatta siitä, mikä on asian lopputulos. Toisin sanottuna korvausvelvollisuus ei edellyttäisi sitä, että asian kolmannessa valtiossa käsitelty tuomioistuin on tunnistanut oikeudenkäytön perustuneen väärinkäyttöön. Tästä seuraa, että suomalaisen tuomioistuimen olisi tarvittaessa esikysymyksenä ratkaistava, perustuiko oikeudenkäynti väärinkäyttöön vai ei.

Vaatimuksen esittämiseen olisi oikeutettu ainoastaan kolmannessa valtiossa vastaajana ollut asianosainen. Tilanteessa, jossa esimerkiksi ammattiliitto tai muu yhdistys on tosiasiasa maksanut vastaajan oikeudenkäyntikulut, oikeus vaatimuksen esittämiseen olisi edelleen ainoastaan vastaajalla itsellään. Pykälän nojalla korvattavaksi voisivat tulla oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitetut oikeudenkäyntikulut.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, ettei 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta voida tutkia niin kauan kuin asia on vireillä kolmannen valtion tuomioistuimessa. Vaatimus voidaan tutkia vasta tuomion antamisen jälkeen. Jotta vaatimus voitaisiin tutkia, tuomio on täytynyt antaa tämän lain voimaantulon jälkeen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että asia voidaan tutkia käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä kantajalla on kotipaikka. Pykälästä ilmeni, että kantajalla ei tarkoitettaisi alkuperäisen kanteen kantajaa, vaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevan vaatimuksen suomalaisessa tuomioistuimessa vireille panevaa kantajaa.

15 §. Muutoksenhaku. Pykälään olisi koottu muutoksenhakuoikeutta koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin muutoksenhakuoikeudesta ratkaisuun, jolla tuomioistuin on hylännyt vastaajan vaatimuksen kanteen tai sen osan hylkäämisestä selvästi perusteettomana. Muutosta saisi hakea pääasian ratkaisun yhteydessä, ellei tuomioistuin antaisi erillistä muutoksenhakuoikeutta. Erillinen muutoksenhakuoikeus voisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on erityisen kiperä tulkintatilanne ja asiassa tulisi toimitettavaksi mittava tai tavanomaista suurempia kustannuksia aiheuttava pääkäsittely. Ehdotettu sääntely vastaa sitä, mitä muutoksenhakuoikeudesta oikeudenkäyntiväitteistä annettuihin ratkaisuihin säädetään oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 3 §:ssä.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin, ettei vakuuden asettamista ja korottamista koskevaan vaatimukseen voisi hakea erikseen muutosta. Tämä olisi tarpeen oikeudenkäynnin joutuisuuden varmistamiseksi.

Pykälän 3 *momenttiin* sisältyisi selventävä säännös, jonka mukaan muutoksenhaku-oikeus täytäntöönpanotoimeen tai ulosottomiehen päätökseen 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa asioissa määräytyisi ulosottokaaren 11 luvun mukaisesti.

Selvyyden vuoksi pykälän 4 *momentissa* säädettäisiin, että häirintäkannemaksuun tuomittu saa hakea ratkaisuun muutosta valittamalla. Muutosta voisi hakea myös pelkkään maksua koskevaan osaan ratkaisua. Sen sijaan vastaajalla ei olisi oikeutta hakea muutosta ratkaisuun tältä osin.

9 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotettaviin säännöksiin ei sisälly asetuksenantovaltuuksia, eikä niillä kumottaisi lakia alemman asteista sääntelyä.

10 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 7.5.2026.

Ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin asioihin, jotka ovat tulleet vireille lain voimaantulosta lähtien. Lakiehdotuksen 14 §:ssä tarkoitetun oikeudenkäynnin, jossa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta olisi kysymys, vireilläolon olisi kuitenkin tullut päättyä tämän lain voimaantulon jälkeen.

11 Toimeenpano ja seuranta

Lakiehdotusten toimeenpano ei edellyttäisi erityisiä toimia.

Oikeusministeriö seuraa oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lainsäädännön toivuutta yleisellä tasolla.

12 Suhde muihin esityksiin

Esityksellä ei ole huomioon otettavia riippuvuuksia muista hallituksen esityksistä. Se ei myöskään liity valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen.

13 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

13.1 Johdanto

Lakiehdotuksessa säädettäisiin uusista menettelysäännöistä, joiden tarkoituksena on SLAPP-direktiivin tavoitteen mukaisesti suojata julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä lain soveltamisalaan kuuluvissa asioissa ja näin edistää sananvapautta yhteiskunnassa. Esitystä arvioidaan tässä perustuslain 12 §:ssä turvattun sananvapauden ja oikeusturvaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kannalta.

13.2 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

13.2.1 Johdanto

Merkityksellisiä ehdotuksia perustuslain 21 §:n kannalta ovat erityisesti mahdollisuus kanteen hylkäämiseen varhaisessa vaiheessa, kantajan velvollisuus asettaa vakuus vastapuolen oikeudenkäyntikuluja varten uhalla, että kanne jätetään tutkimatta, ja mahdollisuus häirintäkannemaksun tuomitsemiseen.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Saman pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Säännöksen lähtökohtana on yksilön oikeus omasta aloitteestaan saada asiansa käsiteltyksi lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai viranomaisessa asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä (HE 1/1998 vp s. 78; HE 309/1993 vp s. 74). Säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen

oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp s. 74 ja esim. PeVL 61/2024 vp s. 2).

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklassa säädetään oikeudesta tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen. Artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava tässä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa. Artiklan 2 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu. Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrätään oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Artiklan 6 kohdan 1 mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 14 artiklan 1 kohdan mukaan päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan tai hänen oikeuksistaan tai velvoituksiaan riita-asiassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä. Sopimuksen 2 artiklan 3 kohdan b alakohdasta seuraa sopimuksen osapuolelle velvollisuus varmistaa, että jokainen, joka turvautuu oikeuskeinoon saadakseen ratkaistua väitteensä sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien loukkauksesta, saa asiansa ratkaistuksi toimivaltaisen oikeudellisen, hallinnollisen tai lakiasäätävän viranomaisen tai muun valtion oikeusjärjestyksen mukaan toimivaltaisen viranomaisen toimesta.

Aluksi on vielä syytä painottaa, että direktiivin tarkoitus eli sananvapauden käyttämisen suojeleminen ja yleisön oikeuden saada tietoa vahvistaminen on perusoikeusjärjestelmän kannalta myönteinen. Tähän tavoitteeseen pyritään menettelysäännöillä, jotka jäljempänä käsitellyllä tavalla saattavat heikentää kantajan pääsyä tuomioistuimeen ja oikeutta saada asiansa käsiteltyä tuomioistuimessa. Kysymys on tasapainon löytämisestä kantajan ja vastaajan oikeuksien välillä.

13.2.2 Kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa

Kanteen hylkääminen selvästi perusteettomana merkitsee sitä, että kantaja ei saa vaatimustaan tutkittua tuomioistuimessa täysimittaisessa menettelyssä, vaan se hylätään valmistelun aikana pääkäsittelyä toimittamatta.

Jo nykyään tuomioistuimen on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton. Tällaista lähtökohtaa ei ole Suomessa pidetty valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena. Ehdotetun pykälän mukaisia edellytyksiä kanteen hylkäämiseen olisi tulkittava samoin kuin tätä lainkohtaa. Tähän nähden lakiehdotus ei vaikuttaisi kantajan oikeuteen saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa. Uutta olisi se, että vastaajalla olisi nimenomainen lakiin perustuva oikeus vaatia kanteen tai sen osan hylkäämistä selvästi perusteettomana. Koska hylkäämisen edellytykset olisivat samat, tällä ei olisi kielteisiä vaikutuksia kantajan mahdollisuuksiin saada oikeussuojaa.

Ehdotuksen tarkoittama kanteen hylkääminen selvästi perusteettomana olisi mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa kantajalla ei ole aitoa oikeussuojan tarvetta. Näin voi olla silloin, kun kanteen nostaminen perustuu väärinkäyttöön, ja tarkoituksena on ainoastaan vastaajan häiritseminen ja tämän sananvapauden käyttämisen rajoittaminen. Se, että tällaista kannetta ei käsitellä täysimittaisessa menettelyssä, ei ole vastoin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia vaan päinvastoin sen mukaista. Tällaisissa tilanteissa voi toisinaan olla kysymys jopa oikeuden väärinkäytöstä, jonka Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artikla kieltää ja joka on lisäksi vastoin kansalliseen oikeuteen vanhastaan sisältyvää tapaoikeudellista periaatetta (ks. KKO 2011:68, kohta 11; KKO 2020:68, kohta 41). Lisäksi selvästi perusteettoman kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa on omiaan vähentämään asiassa aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja ja mahdollistamaan tuomioistuinten voimavarojen keskittämisen sellaisten asioiden käsittelyyn, joissa asianosaisilla on aito oikeussuojan tarve, millä on myönteinen vaikutus perustuslain 21 §:n mukaisten oikeuksien toteutumiseen.

13.2.3 Kantajan velvollisuus asettaa vakuus

Lakiehdotuksessa säädettäisiin kantajan velvollisuudesta asettaa vakuus. Ellei kantaja aseta vakuutta, kanne jätetään tutkimatta. Vakuuden määrää voidaan myöhemmin korottaa, jos asetettu vakuus osoittautuu riittämättömäksi.

Vakuuden tarkoituksena olisi taata asiansa voittaneen vastaajan mahdollisuus saada kantajalta perityksi tämän maksettavaksi tuomitut oikeudenkäyntikulut. Kansallisen oikeuden kannalta kysymys on uudenlaisesta säännöksestä. Direktiivi velvoittaa säätämään vakuudesta.

Vaatus asettaa vakuus voisi vaikuttaa kielteisesti kantajan mahdollisuuteen päästä tuomioistuimeen, koska kanteen olisi jätettävä tutkimatta, mikäli kantaja ei asettaisi hyväksytysti vakuutta. Asiassa on kuitenkin syytä ottaa huomioon, että velvollisuus asettaa vakuus tulisi kysymykseen käytännössä vain tilanteessa, jossa on käsillä oikeudenkäynnin väärinkäyttöluonteeseen viittaavia seikkoja. Tästä huolimatta vaikutusta on ehdotuksessa pyritty lieventämään useilla eri tavoin.

Ensinnäkin tuomioistuimella olisi harkintavaltaa sekä vakuuden asettamisen että sen määrän osalta. Kysymys olisi tasapainon löytämisestä kantajan ja vastaajan oikeussuojan tarpeen välillä. Harkinnassa sovellettavat tekijät olisi kuvattu lakiehdotuksessa, ja erityisesti asianosaisten aseman ottaminen huomioon vähentäisi riskiä siitä, että vähävarainen kantaja ei saa asiaansa käsitellyksi tuomioistuimessa, koska hänellä ei ole mahdollisuutta asettaa vakuutta. Vakuuden voisi aina jättää myös asettamatta.

Toiseksi sääntely olisi rakennettu niin, että vakuutta olisi mahdollista korottaa, mikä tarkoittaisi sitä, ettei vakuuden määrän tarvitsisi ensi vaiheessa olla varmuuden vuoksi tarpeettoman korkea.

Kolmanneksi seuraus vakuuden asettamisen laiminlyönnistä ei olisi kanteen hylkääminen vaan sen jättäminen tutkimatta.

13.2.4 Häirintäkannemaksun tuomitseminen

Lakiehdotuksessa säädettäisiin häirintäkannemaksusta, jonka pääasiaa käsittelevä tuomioistuin voisi tuomita kantajan maksettavaksi pykälässä säädettävien edellytysten täytyessä. Maksu olisi vähintään 1 000 ja enintään 10 000 euroa.

Kysymyksessä olisi rangaistusluonteinen taloudellinen seuraamus, joka perustuisi perustuslaissa turvatun oikeussuojakeinon eli oikeudenkäynnin väärinkäyttöön häirintätarkoituksessa. Tällöin käsillä olisi tilanne, jossa oikeudenkäynti kokonaisuutena arvioiden perustuu väärinkäyttöön.

Häirintäkannemaksu ei olisi perustuslain 81 §:n mielessä sen paremmin vero kuin maksukaan. Kysymyksessä olisi sanktioluonteinen taloudellinen seuraamus. Seuraamuksen voisi osaksi rinnastaa rikosuhrimaksuun lukuun ottamatta sitä, että rikosuhrimaksu määrätään rikosprosessuaalisessa järjestyksessä rangaistuksen automaattisena lisänä. Perustuslakivaliokunta on arvioinut rikosuhrimaksua koskevaa hallituksen esitystä vastaavin perustein kuin rikosoikeudellista seuraamussääntelyä ja hallinnollisia sanktioita koskevaa sääntelyä (PeVL 61/2014 vp).

Häirintäkannemaksua olisi siten arvioitava vastaavin perustein kuin hallinnollisia sanktioita koskevaa sääntelyä, jonka perustuslakivaliokunta on puolestaan lausuntokäytännössään rinnastanut rikosoikeudelliseen seuraamukseen (esim. PeVL 46/2021 vp s. 4 ja siellä viitatus lausunnot).

Hallinnollisen seuraamuksen yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla lailla, koska sen määrittämiseen sisältyy julkisen vallan käyttöä. Koska hallinnollisen seuraamuksen määrittämisessä on perustuslakivaliokunnan mukaan kysymys merkittävästä julkisen vallan käytöstä, laissa on täsmällisesti ja selkeästi säädettävä maksuvelvollisuuden ja maksun suuruuden perusteista sekä maksuvelvollisen oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista (PeVL 46/2021 vp s. 4 ja siellä viitatus lausunnot). Vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, ei tarkkuuden yleistä vaatimusta kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa (PeVL 46/2021 vp s. 5 ja siellä viitatus lausunnot). Säännösten tulee lisäksi täyttää sanktioiden oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset (esim. PeVL 2/2017 vp ja siellä viitatus lausunnot).

Pykälässä olisi määritelty tarkkarajaisesti maksuvelvollisuuden peruste ja se, joka voidaan tuomita maksamaan häirintäkannemaksu. Maksu perustuisi väärinkäyttöön perustuvaan oikeudenkäyntiin. Maksun määrittäminen olisi aina tuomioistuimen harkinnassa. Harkinnassa huomioon otettavat seikat olisi kuvattu pykälässä. Maksun suuruus olisi rajoitettu 10 000 euroon. Tuomioistuimella olisi laaja harkintavalta määrän suhteen erilaisia soveltamistilanteita varten. Siihen nähden, että maksun perustana oleva menettely tähtäisi julkisen keskustelun rajoittamiseen tai hillitsemiseen tai siitä rankaisemiseen, maksun vähimmäismäärää (1 000 euroa) ei voitaisi pitää liiallisena. Menettelyssä kantaja valjastaisi oikeuslaitoksen oman moitittavan päämääränsä ajamiseen, mikä kuluttaisi perusteettomasti sekä tuomioistuinlaitoksen että vastaajan resursseja.

Kantajan oikeusturvaa vahvistaisi se, että ehdotuksen mukaisesti maksu voitaisiin jättää tuomitsematta, jos sen tuomitseminen olisi kohtuutonta. Häirintäkannemaksu ei siis seuraisi automaattisesti siitä, että kanne tai sen osa olisi hylätty ilmeisen perusteettomana. Koska jo kanteen hylkääminen ilmeisen perusteettomana on asiallisesti korkean kynnyksen takana, tämä käytännössä merkitsisi sitä, että häirintäkannemaksun tuomitseminen tulisi kysymykseen tilanteissa, joissa oikeudenkäynnin väärinkäyttöluonne on varsin selkeä. Kantajalla olisi joka tapauksessa oikeus hakea maksuun muutosta pääasian yhteydessä tai erikseenkin.

Vielä asiassa on otettava huomioon, että häirintäkannemaksu perustuisi kanteen vireillepanoon. Tämän vuoksi ehdotettu sääntely on merkityksellistä yksilön oikeusturvatakeisiin kuuluvien oikeuksien tosiasiallisen käytön kannalta. Riski häirintäkannemaksun tuomitsemisesta saattaisi vaikuttaa kielteisesti kantajan mahdollisuuksiin tuoda asiansa tuomioistuimeen aiheuttamalla tietynasteisen pelotevaikutuksen. Voidaan kysyä, saattaisiko tämä heijastua kielteisellä tavalla asioihin, joissa kanne ei perustu väärinkäyttöön.

Ehdotetun määritelmäsäännöksen mukaan väärinkäytön määritelmän täyttyminen edellyttäisi, että oikeudenkäynti on pantu vireille julkisen keskustelun vaientamiseksi, estämiseksi tai rajoittamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi se, että oikeudenkäynnin todellisena tarkoituksena on jokin muu kuin oikeussuojan saaminen. Häirintäkannemaksun tuomitsemisen edellytykset on kuvattu laissa seikkaperäisesti. Tästä seuraa, että häirintäkannemaksun voidaan otaksua ehkäisevän ennen muuta häirintätarkoituksessa vireille pantuja kanteita, jotka perustuvat oikeuden väärinkäyttöön. Jos häirintäkannemaksulla on ehkäisevä vaikutus tällaisten kanteiden vireillepanoon, sitä ei voi pitää kantajan perustuslain 21 §:ssä turvattujen oikeuksien rajoituksena. Huomioon on otettava sekin, että edellä kuvattu vaikutus olisi sekä vastaajan oikeusturvan että sananvapauden kannalta myönteinen. Häirintäkannemaksun kuten muidenkin tässä yhteydessä käsiteltyjen lakiehdotusten tarkoituksena olisi edistää sananvapauden toteutumista.

13.3 Sananvapaus

Esitys on merkityksellinen perustuslain 12 §:n kannalta. Näin on siksi, että lakiehdotuksen tarkoituksena on suojata julkiseen keskusteluun osallistuvia lain soveltamisalaan kuuluvilta kanteilta.

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauksen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan sananvapauden keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin (HE 309/1993 vp, s. 56).

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa säädetään sananvapaudesta ja tiedonvälityksen vapaudesta. Artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus sananvapauteen. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden ja vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta. Artiklan 2 kohdan mukaan tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.

Sananvapaudesta säädetään myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklassa, jonka 1 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vakiintuneesti ja useassa eri yhteydessä korostanut sananvapauden keskeisyyttä demokraattisessa yhteiskunnassa (esim. *Handyside v. Yhdistynyt kuningaskunta* 7.12.1976, kohta 49). Ihmisoikeustuomioistuin on lisäksi korostanut median ja toimittajien roolia demokraattisessa yhteiskunnassa. Vaikka toimittajien ei tule ylittää tiettyjä rajoja, koskien erityisesti muiden maineen ja oikeuksien suojaamisesta, heidän tehtävänä on antaa tietoa kaikista asioista, jotka herättävät yleistä mielenkiintoa (esim. *Bladet Tromsø ja Stensaas v. Norja* 20.5.1999, kohta 59).

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 19 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus mielipiteen vapauteen ilman ulkopuolista puuttumista. Artiklan 2 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus; tämä oikeus sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia riippumatta alueellisista rajoista joko suullisesti, kirjallisesti tai painettuna taiteellisessa muodossa tai muulla hänen valitsemallaan tavalla.

Lakiesityksen tarkoitus on suojata julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä selvästi perusteettomilta vaatimuksilta ja väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynteiltä siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja täten turvata sananvapauden toteutuminen. Ehdotuksella pyritään vähentämään erityisesti häirintäkanteiden pelote- ja ehkäisyvaikutuksia sananvapauden käyttämiseen. Tällä olisi myönteisiä vaikutuksia ensinnäkin julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden kannalta. Toiseksi olisi otettava huomioon, että sananvapauteen sisältyy oikeus vastaanottaa tietoja. Julkisen keskustelun rajoittamiseen pyrkivät kanteet ovat omiaan näivettämään julkista keskustelua ja kaventamaan mainitun oikeuden toteutumista. Lakiehdotuksella olisi myönteinen vaikutus kaikkien oikeuteen vastaanottaa tietoja yleisesti kiinnostavista aiheista.

13.4 Johtopäätökset

Edellä esitetyin perustein ehdotetut säännökset ovat sopusoinnussa perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Eriyisesti vakuuden osalta lakiehdotus merkitsi kuitenkin periaatteellisesti merkittävää muutosta oikeudenkäyntimenettelyyn. Myös häirintäkannemaksua koskeva ehdotus on perustuslain kannalta merkityksellinen, koska maksuvelvollisuus perustuisi oikeussuojakeinon moitittavaan käyttämiseen. Tästä syystä ehdotuksista olisi aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotukset

1.

Laki

julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta rajat ylittäviltä häirintäkanteilta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on suojella julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä selvästi perusteettomilta vaatimuksilta ja väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia.

Tällä lailla pannaan täytäntöön julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta tai väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1069.

2 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia ja jotka perustuvat osallistumiseen julkiseen keskusteluun.

Tätä lakia ei sovelleta rikosasioissa eikä syyteasian yhteydessä käsiteltävän rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyssä.

Jollei tässä laissa toisin säädetä, noudatetaan 1 momentissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä ja muutoksenhaussa sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan

1) *riita-asialla, jolla on rajat ylittävillä vaikutuksilla*, siviili- tai kauppaoikeudellista riita-asiata, jossa vähintään yhdellä asianosaisella on kotipaikka muualla kuin Suomessa tai jossa kaikki asian kannalta merkitykselliset seikat eivät liity Suomeen

2) *julkiseen keskusteluun osallistumisella* luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta, taiteen ja tutkimuksen vapautta tai kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan oikeuden käyttämisen yhteydessä antamia lausumia tai harjoittamaa toimintaa ja mitä tahansa siihen suoraan liittyvää valmistelevaa, tukevaa tai avustavaa toimea yleistä etua koskevassa asiassa;

3) *yleistä etua koskevalla asialla* asiaa, joka vaikuttaa yleisöön siinä määrin, että yleisö voi oikeutetusti olla kiinnostunut siitä;

4) *väärinkäyttöön perustuvalla oikeudenkäynnillä* oikeudenkäyntiä, jonka pääasiallisena tarkoituksena on julkisen keskustelun vaientaminen tai *estäminen* tai siitä rankaiseminen ja jossa todellisena tarkoituksena ei ole oikeussuojan saaminen.

4 §

Asian käsittelyn kiireellisyys

Tuomioistuimen on ratkaistava 5 ja 7 §:ssä tarkoitetut vaatimukset ilman aiheettonta viivytystä.

Kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa

5 §

Kanteen hylkääminen varhaisessa vaiheessa

Vastaajalla on oikeus vaatia, että tuomioistuin hylkää häntä kohtaan esitetyn kanteen tai sen osan valmistelun aikana oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tavalla selvästi perusteettomana.

Tuomioistuimen on kuultava kantajaa käsitellessään 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta sen arvioimiseksi, onko kanne tai sen osa selvästi perusteeton.

Vakuus

6 §

Vakuus

Jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä veloitteesta muuta johdu, tuomioistuimien voi vastaajan vaatimuksesta velvoittaa kantajan asettamaan määräajassa ulosottomiehelle vakuuden oikeudenkäyntikuluista, jotka kantaja voi joutua korvaamaan vastaajalle. Jos kantaja ei aseta vakuutta, kanne jätetään tutkimatta.

Harkitessaan vakuuden asettamista ja sen määrää tuomioistuimen on otettava huomioon oikeudenkäynnin väärinkäyttöluonteeseen viittaavat seikat, kantajan oikeus saada asiansa ratkaistuksi tuomioistuimessa, asianosaisten asema ja vaara oikeudenkäyntikulujen jäämisestä vastaajan kannettavaksi.

Asetettu vakuus on voimassa, kunnes tuomioistuimen pääasiassa antama ratkaisu saa lainvoiman.

7 §

Vaatimus vakuuden asettamisesta

Vaatimus 6 §:ssä säädetyn vakuuden asettamisesta on tehtävä valmistelun aikana. Vaatimus on perusteltava.

Vaatimuksessa on esitettävä erittely jo suoritetuista toimenpiteistä aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista ja arvio jatkossa aiheutuvista oikeudenkäyntikuluista.

8 §

Vakuuden määrän korottaminen

Jos 6 §:n mukaisesti asetettu vakuus osoittautuu riittämättömäksi, se tuomioistuimien, jossa pääasia on vireillä, voi vastaajan vaatimuksesta korottaa kantajan asetettavaksi määrättyä vakuutta.

Vaatimuksessa on esitettävä erittely jo suoritetuista toimenpiteistä aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista ja arvio jatkossa aiheutuvista oikeudenkäyntikuluista.

Vaatimuksen ratkaisemiseen ja korotettuun vakuuteen sovelletaan, mitä 4 §:ssä, 6 §:ssä, sekä 9–10 §:ssä säädetään.

9 §

Menettely vakuuden asettamisessa

Vakuuden asettamisessa noudatetaan, mitä ulosottokaaren 3 luvun 43–44 §:ssä säädetään.

Ulosottomiehen on ilmoitettava tuomioistuimelle, kun kantaja on asettanut vakuuden.

10 §

Vakuuden säilyttäminen ja palauttaminen

Suorituksen ottamisessa vakuudesta sekä vakuuden säilyttämisessä ja palauttamisessa noudatetaan, mitä ulosottokaaren 3 luvun 45–46 §:ssä säädetään.

Vastaajan tukeminen oikeudenkäynnissä

11 §

Vastaajan tukeminen oikeudenkäynnissä

Tuomioistuin voi vastaajan pyynnöstä varata yhdistykselle tai muulle yhteisölle, jonka tarkoituksena on suojella tai edistää julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden oikeuksia, tilaisuuden tulla kuulluksi asiassa.

Häirintäkannemaksu

12 §

Häirintäkannemaksun tuomitseminen

Kantaja, joka panee vireille 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetun oikeudenkäynnin, voidaan tuomita maksamaan vähintään 1 000 ja enintään 10 000 euron suuruinen häirintäkannemaksu.

Häirintäkannemaksu voidaan tuomita riippumatta siitä, onko kanne hylätty 5 §:n nojalla tai onko kantaja määrätty asettamaan 6 §:ssä tarkoitettu vakuus.

Häirintäkannemaksu voidaan tuomita, jos oikeudenkäynti kokonaisuutena arvioiden perustuu väärinkäyttöön 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Harkitessaan häirintäkannemaksun tuomitsemista ja sen rahamäärää tuomioistuimen on otettava huomioon oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema sekä kantajan menettely kokonaisuudessaan.

Tuomioistuin voi jättää häirintäkannemaksun tuomitsematta, jos sen tuomitsemisen olisi kohtuutonta.

13 §

Menettely häirintäkannemaksua tuomittaessa

Tuomioistuin määrää 12 §:ssä tarkoitetun maksun pääasian ratkaisun yhteydessä. Päätös on perusteltava.

Tuomioistuimen on kuultava kantajaa ennen häirintäkannemaksun määräämistä.

Suoja kolmansissa valtioissa annettuja tuomioita vastaan

14 §

Kolmannessa valtiossa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvaaminen

Tuomioistuin voi velvoittaa kolmannen valtion tuomioistuimessa julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavan väärinkäyttöön perustuvan oikeudenkäynnin vireille panneen kantajan, jonka kotipaikka on Euroopan unionin ulkopuolella, korvaamaan vastaajalle tuossa asiassa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Vaatimusta 1 momentissa tarkoitetusta korvausvelvollisuudesta ei voida tutkia niin kauan kuin asia on vireillä kolmannen valtion tuomioistuimessa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu asia voidaan tutkia käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä 1 momentissa tarkoitetun suomalaisessa tuomioistuimessa tutkittavan asian kantajalla on kotipaikka.

15 §

Muutoksenhaku

Päätökseen, jolla 5 §:ssä tarkoitettu vaatimus on hylätty, haetaan muutosta samassa yhteydessä kuin käräjäoikeuden tuomioon tai lopulliseen päätökseen, jollei tuomioistuin määrää, että muutosta haetaan erikseen.

Tämän lain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettuun vaatimukseen annettuun päätökseen ei saa hakea erikseen muutosta.

Muutosta täytäntöönpanotoimeen tai ulosottomiehen päätökseen 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa asioissa voi hakea kuten ulosottokaaren 11 luvussa säädetään.

Se, joka on tuomittu 12 §:ssä tarkoitettuun häirintäkannemaksuun, saa hakea muutosta valittamalla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Lag

om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot gränsöverskridande rättegångsmissbruk

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att skydda personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade yrkanden eller rättegångsmissbruk i tvistemål som har gränsöverskridande följder.

Genom denna lag genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1069 om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten mot uppenbart ogrundade anspråk eller rättegångsmissbruk.

2 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på civilrättsliga och handelsrättsliga tvistemål som har gränsöverskridande följder och som grundar sig på deltagande i den offentliga debatten.

Denna lag tillämpas inte i brottmål och inte heller vid handläggningen av ett privaträttsligt yrkande i samband med handläggningen av ett brottmål.

Om inte något annat föreskrivs i denna lag, ska vid handläggningen av mål som avses i 1 mom. och sökande av ändring i sådana mål, utöver vad som föreskrivs i denna lag, tillämpas vad som föreskrivs i rättegångsbalken.

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tvistemål som har gränsöverskridande följder* ett civilrättsligt eller handelsrättsligt tvistemål där minst en av parterna har hemvist någon annanstans än i Finland eller där alla relevanta omständigheter inte hänför sig till Finland,

2) *deltagande i den offentliga debatten* varje uttalande som görs eller aktivitet som utförs av en fysisk eller juridisk person i samband med utövandet av rätten till yttrandefrihet och informationsfrihet, konstnärlig och vetenskaplig frihet eller mötes- och föreningsfrihet samt förberedande, stödjande eller bistående åtgärder med direkt anknytning till detta, som rör en fråga av allmänintresse,

3) *fråga av allmänintresse* en fråga som påverkar allmänheten i en sådan omfattning att allmänheten kan ha ett legitimt intresse av den,

4) *rättegångsmissbruk* en rättegång vars huvudsakliga syfte är att tysta ned, hindra eller bestraffa offentlig debatt och där det verkliga syftet inte är att få en sak prövad inför domstol

4 §

Målets brådskande natur

Domstolen ska avgöra de yrkanden som avses i 5 och 7 § utan obefogat dröjsmål.

Förkastande av talan i ett tidigt skede

5 §

Förkastande av talan i ett tidigt skede

Svaranden har rätt att kräva att domstolen under beredningen förkastar talan eller en del av den såsom uppenbart ogrundad så som avses i 5 kap. 6 § 2 mom. i rättegångsbalken.

Domstolen ska höra käranden när den behandlar ett yrkande som avses i 1 mom., om det inte är uppenbart onödigt för att bedöma om talan eller en del av den är uppenbart ogrundad.

Säkerhet

6 §

Säkerhet

Om inte något annat följer av internationella överenskommelser som är bindande för Finland kan domstolen på yrkande av svaranden ålägga kändanden att inom utsatt tid ställa säkerhet hos utmättningsmannen för de rättegångskostnader som kändanden kan bli tvungen att ersätta svaranden. Om kändanden inte ställer någon säkerhet avvisas talan.

När domstolen överväger att ställa säkerhet och beloppet för säkerheten ska den beakta omständigheter som tyder på rättegångsmissbruk, kändandens rätt att få sitt mål avgjort i domstol, parternas ställning och risken för att svaranden ska stå för rättegångskostnaderna.

En säkerhet som ställts gäller tills domstolens avgörande i huvudsaken vinner laga kraft.

7 §

Yrkande på ställande av säkerhet

Yrkande på ställande av säkerhet enligt 6 § kan framställas under beredningen. Yrkandet ska motiveras.

Yrkandet ska innehålla en räkningsspecifikation av rättegångskostnaderna för åtgärder som redan vidtagits och en uppskattning av de rättegångskostnader som kommer att uppstå i fortsättningen.

8 §

Höjning av säkerhetens belopp

Om den säkerhet som ställts enligt 6 § visar sig vara otillräcklig, kan den domstol där huvudsaken är anhängig, om svaranden så kräver höja beloppet av den säkerhet som kändanden har ålagts att ställa.

Yrkandet ska innehålla en räkningsspecifikation av rättegångskostnaderna för åtgärder som redan vidtagits och en uppskattning av de rättegångskostnader som kommer att uppstå i fortsättningen.

På avgörandet av yrkandet och höjningen av beloppet av säkerheten tillämpas det som föreskrivs i 4 §, 6 § samt 9–10 §.

9 §

Förfarande vid ställande av säkerhet

Vid ställande av säkerhet ska det som föreskrivs i 3 kap. 43–44 § i utsökningsbalken iakttas.

Utmätningssmannen ska meddela domstolen när käranden har ställt säkerheten.

10 §

Förvaring och återställande av säkerhet

Vid uttagande av betalning ur säkerhet samt förvaring och återställande av säkerhet iakttas det som föreskrivs i 3 kap. 45–46 § i utsökningsbalken.

Stöd till svaranden i domstolsförfaranden

11 §

Stöd till svaranden i domstolsförfaranden

Domstolen kan på begäran av svaranden ge en förening eller någon annan sammanslutning, vars syfte är att försvara eller främja rättigheterna för personer som deltar i den offentliga debatten, tillfälle att bli hörd i målet.

Avgift för rättegångsmissbruk

12 §

Utdömmande av avgift för rättegångsmissbruk

En kärande som anhängiggör en rättegång som avses i 3 § 4 punkten kan dömas att betala en avgift för rättegångsmissbruk på minst 1 000 och högst 10 000 euro.

En avgift för rättegångsmissbruk kan dömas ut oberoende av om talan har förkastats med stöd av 5 § eller om käranden har ålagts att ställa säkerhet enligt 6 §.

En avgift för rättegångsmissbruk kan dömas ut, om rättegången som helhet betraktad grundar sig på missbruk så som avses i 3 § 4 punkten. När domstolen överväger att döma ut en avgift för rättegångsmissbruk ska den beakta de omständigheter som lett till rättegången, parternas ställning samt kärandens förfarande som helhet.

Domstolen kan avstå från att döma ut en avgift för rättegångsmissbruk, om det skulle vara oskäligt att döma ut avgiften.

13 §

Förfarande vid utdömmande av avgift för rättegångsmissbruk

Domstolen påför den avgift som avses i 12 § i samband med avgörandet av huvudsaken. Beslutet ska motiveras.

Domstolen ska höra käranden innan avgiften för rättegångsmissbruk påförs.

Skydd mot domar som meddelats i tredjeland

14 §

Ersättning för rättegångskostnader som uppkommit i ett tredjeland

En domstol kan förplikta en kärende som har hemvist utanför unionen och som har inlett ett domstolsförfarande som utgör rättegångsmissbruk för att hindra offentlig debatt vid en domstol i ett tredjeland som har sitt säte utanför Europeiska unionen att ersätta svarandens rättegångskostnader i det målet.

Ett yrkande på ersättningsskyldighet enligt 1 mom. kan inte prövas så länge målet är anhängigt vid en domstol i ett tredjeland.

Ett i 1 mom. avsett mål kan prövas av den tingsrätt inom vars domkrets käranden i det mål som avses i 1 mom. och som ska prövas av en finsk domstol har sitt hemvist.

15 §

Ändringssökande

Ett avgörande genom vilket ett i 5 § avsett yrkande har förkastats överklagas i samband med att ändring söks i tingsrättens dom eller slutliga beslut, om inte domstolen bestämmer att ändring ska sökas särskilt.

I ett beslut som getts med anledning av ett i 7 och 8 § avsett yrkande får ändring inte sökas separat.

Ändring i verkställighetsåtgärder eller ett beslut av utmätningssmannen i mål som avses i 9 och 10 § får sökas på det sätt som föreskrivs i 11 kap. i utsökningsbalken.

Den som har dömts till en i 12 § avsedd avgift för rättegångsmissbruk får söka ändring genom besvär.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-473-2 (PDF)